LIVIU REBREANU

IȚIC ȘTRUL DEZERTOR

CU 30 GRAVURI IN LEMN DE PAUL KONRAD HÖNICH

EDIȚIA A TREIA

EDITURA „CARTEA ROMÂNEASCĂ“, BUCUREȘTI

www.dacoromanica.ro

IŢIC ŞTRUL, DEZERTOR

www.dacoromanica.ro

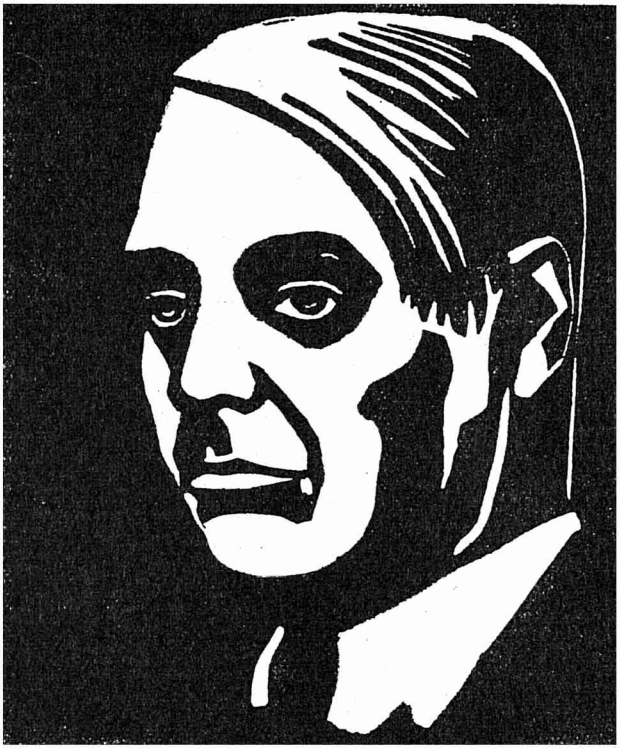

Lucian Bernard

1932

www.dacoromanica.ro

DE ACELAŞ AUTOR:

GOLANII, NUVELE ŞI SCHIŢE; EDITURA «CARTEA ROMÂNEASCĂ».

MĂRTURISIRE, NUVELE ŞI SCHIŢE; BIBLIOTECA «CĂMINUL».

CADRILUL, COMEDIE ÎN TREI ACTE; EDITURA «VIAŢA ROMÂNEASCĂ».

ION, ROMAN; EDITURĂ «CARTEA ROMÂNEASCĂ».

NOROCUL, NUVELE ŞI SCHIŢE; BIBLIOTECA «UNIVERSALĂ».

NUVELE ALESE, COLECŢIUNEA «SCRIITORII ROMÂNI CONTEMPORANI», EDITURA LITERARĂ «CASA ŞCOALELOR».

PLICUL, COMEDIE ÎN TREI ACTE; EDITURA «CARTEA ROMÂNEASCĂ».

ADAM ŞI EVA, ROMAN; EDITURA «CARTEA ROMÂNEASCĂ».

APOSTOLII, COMEDIE ÎN TREI ACTE; EDITURA «CARTEA ROMÂNEASCĂ».

CUIBUL VISURILOR, NUVELE ŞI SCHIŢE; EDITURA LITERARĂ «CASA ŞCOALELOR».

CIULEANDRA, ROMAN; EDITURA «CARTEA ROMÂNEASCĂ».

CRĂIŞORUL, ROMAN; EDITURA «CARTEA ROMÂNEASCĂ».

METROPOLE, BERLIN, ROMA, PARIS; EDITURA «CARTEA ROMÂNEASCĂ».

PĂDUREA SPÂNZURAŢILOR, ROMAN; EDITURA «CARTEA ROMÂNEASCĂ».

www.dacoromanica.ro

LIVIU REBREANU

IȚIC ȘTRUL DEZERTOR

TREI NUVELE

CU 30 GRAVURI ÎN LEMN DE PAUL KONRAD HÖNICH

EDIȚIA A TREIA

EDITURA „CARTEA ROMÂNEASCĂ", BUCUREȘTI
2990—932

www.dacoromanica.ro

EDIȚIA ÎNTÂIA A ACESTEI CĂRȚI A APĂRUT SUBT TITLUL „CATASTROFA“, IAR A DOUA SUBT TITLUL „TREI NUVELE“. „FAPT-DIVERS“ ESTE TITLUL DEFINITIV AL NUVELEI „HORA MORȚII“ DIN EDIȚIILE PRECEDENTE.

S'AU TRAS DIN ACEASTĂ EDIȚIE CINCI EXEMPLARE PE HÂRTIE VAN GELDER ZONEN, NUMEROTATE I — V.

TOATE DREPTURILE REZERVATE AUTORULUI.

www.dacoromanica.ro

IȚIC ȘTRUL, DEZERTOR

www.dacoromanica.ro

— Hai, Iţic!

— Hai, don' căprar!

Porniră. Căprarul înainte, Iţic după el, prin şanţul de apărare părăsit, în care zăpada se troienise peste bulgării de pământ răscolit de obuze.

Mergeau cu băgare de seamă, călcînd numai în urmele îngheţate şi adînci ale vreunei patrule de ieri, cu capetele şi spa-

www.dacoromanica.ro

tele plecate ca să nu-i descopere ochii dușmani care pîndiau din stînga, sau gloanțele ce pocniau în răstimpuri rare ca niște țipete ascuțite, cutremurînd durerile înălțate și amorțite în văzduhul posomorît. Mergeau suflînd din ce în ce mai greu, apoi asudînd.

Cotiră întîi în dreapta, pe urmă iar înainte și pe urmă se pomeniră deodată la marginea pădurii de brazi care se cățăra, deasă și încîlcită, pe o coastă piezișă. Atunci, după cîțiva pași, căprarul se opri atît de brusc, încît Iți Ștrul, urmîndu-l ca o umbră credincioasă, mai-mai să se izbească de dînsul.

— Să ne hodinim o leacă! răsuflă căprarul fără să se uite la Iți.

— Să ne hodinim, don' căprar! murmură soldatul, lăsînd îndată să-i alunece pușca în zăpadă și apucîndu-se să-și șteargă nădușeala de pe frunte, cu mîneca mantalei, împingîndu-și pe ceafă capela prea mică, strengărește. Aburi albi îi țîșniau din păr și din gură, îmbrobodindu-i capul într'o ceață ce se risipia îndată în frigul înțelenit.

www.dacoromanica.ro

Căprarul, tăcut și îngîndurat, sufla pe nări fuioare de oboseală. Vru să-și usuce și el sudoarea brăzdată pe tîmple, ridică mîna, dar la jumătatea drumului se răsgîndi și-și îndesă doar șapca mai pe ochi, aruncînd pe sub cozoroc o privire nehotărîtă spre celălalt. Cînd însă Iţic, simţindu-i căutătura, se întoarse întrebător, căprarul se feri, înfricoșat parcă, prefăcîndu-se că măsoară calea rămasă înapoia lor.

— Tare-i ursuz astăzi — se gîndi Iţic, agăţîndu-și alene arma pe umăr, mai răcorit.

Urmele lor se iviau ca niște pete negre, mereu mai mici, pe spinarea dealului acoperită cu un cearceaf alb nesfîrșit. Parapetul șanțului șerpuia ca o boțitură cenușie, frîntă pe-alocuri, pierzîndu-se în zare. Zăpada sfărămicioasă stăpînia tot cuprinsul, atît de albă că, privind-o mai mult, ustura ochii. Cerul însă era mohorît și nepăsător și se cobora foarte jos, parcă s'ar fi pus să strivească pămîntul. In văzduh rătăcia o tristeţe grea care pătrundea în suflete mai adînc decît frigul atotstăpînitor. Cîțiva copaci răzleți, negri, cu cren-

www.dacoromanica.ro

gile despuiate, asemenea unor oameni bolnavi cerînd iertare, vegheau încremeniți sub povara singurătății.

— De mult n'am mai văzut soarele — rosti Iţic deodată, plictisit de tăcerea care începea să-l înnăbuşe.

Deşi vorbise aproape în şoaptă, glasul lui răsună aspru şi poruncitor, zdruncinînd liniştea pădurii ca o bătaie grea de aripă. Un brad bătrîn tresări spăimîntat şi-şi scutură crengile; zăpada se cernu fără sgomot pe învelişul alb. Căprarul se întoarse spre Iţic ca şi cum glasul l-ar fi deşteptat dintr'o aiurare:

— Cum ai zis?

— Soarele, zic nu se mai arată de mult — repetă soldatul, uitîndu-se cu nişte ochi voioşi la dînsul. O fi tîrziu, don' căprar? Să nu ne-apuce noaptea prin pustiurile astea.

— Noaptea? murmură căprarul cu capul coborît în pămînt, încît părea a vorbi dintr'o peşteră. Numai Dumnezeu ştie cîte se pot întîmpla pînă la noapte.

Veselia se stinse blînd în ochii lui Iţic Ştrul. Glasul căprarului, straniu şi puţin tremurat, i se prelinse în inimă ca o ame-

www.dacoromanica.ro

www.dacoromanica.ro

nințare neînțeleasă. Mai vru să întindă vorba, dar curajul i se opri în gât. Apoi, cuprins de zăpăceală, porni iar să se șteargă de sudoare, acuma însă numai cu palma goală. Intîi pe frunte, apoi pe ceafă și pe urmă pe gît. Mai ales gîtul și-l mîngîia prelung, ca și cînd i-ar fi fost mai drag ca oricare altă parte a corpului. Avea un gît înalt, uscat, cu vinele umflate, cu o piele foarte roșie și puțin sbîrcită, punctată cu pistrui cafenii cît urmele de vărsat. Sub bărbie începea părul cărămiziu, rar și murdar, care-i acoperia și fălcile, împreunîndu-se cu mustățile și urcîndu-se pe obraji pînă pe sub ochii verzi, vioi și parcă veșnic speriați. Din mijlocul feței păroase și roșcovane, nasul coroiat și subțire se ridica brusc, dominator, dîndu-i o înfățișare veselă, chiar cînd ochii și gura se umpleau de tristețe. Capul totuș părea prea mare pentru trupul lui pipernicit, slăbuț, pe care hainele militare groase, sacul din spinare și arma grea te miri cum nu-l doborau.

Căprarul se uită împrejur, iscodind încotro s'o mai apuce. Urmele după care veniseră pînă aici, de-acuma ocoliau pă-

www.dacoromanica.ro

durea prin dreapta. Se scărpină, scuipă, își aruncă ochii la Iţic cu imputare. In sfîrșit se hotărî și o luă spre stînga, aproape de marginea pădurii, cu pași mai rari ca și cînd ar fi căutat înadins să sosească mai tîrziu acolo unde totuș trebuie să ajungă.

Iţic Ştrul merse repede după dînsul, mutîndu-și pușca în răstimpuri de pe un umăr pe celălalt. Tăcerea îl posomora din ce în ce mai mult, silindu-l să se gîndească. Era vorbăreț din fire și mai cu seamă acuma simțea o nevoe dureroasă să vorbească, poate tocmai fiindcă don' căprar era morocănos și avea o privire atît de neobișnuită.

— De ce tace omul ăsta? îi alerga mereu prin cap ca un junghiu.

Iţic, la început, se mîndrise că-l alesese pe dînsul să însoțească în recunoaștere pe căprarul Ion Ghioagă. Mai fuseseră ei împreună și alte dăți, și umblaseră bine. Cu Ghioagă ar fi mers și'n inima iadului, fără frică. Dar azi căprarul parcă-i un străin. Niciodată n'a mai fost așa de acru. Se vede că recunoașterea aceasta e mai primejdioasă ca toate, dacă și că-

www.dacoromanica.ro

prarul e încurcat şi posomorît. De ce nu s'o fi alcătuit o patrulă tare, cum se cuvine? Ce nesocotinţă să plece numai doi inşi, cînd au de înfruntat cine ştie ce greutăţi! Asta înseamnă să mergi de bunăvoie şi fără folos în gura morţii. Iţic Ştrul se cutremură şi se uită ba în dreapta, ba în stînga, mai cu luare aminte, să-şi dea seama unde-l duce căprarul. Înţelese curînd că merg spre poziţiile duşmane, dar în aceeaşi vreme parcă se întorc şi înapoi. Ce-i asta? Doar n'o să se vîre chiar printre liniile de foc, să fie împuşcaţi poate chiar de-ai noştri? Se înfricoşă. Barba îi dîrdăia încît zadarnic se silia să-şi strîngă fălcile.

Totuş mai mult îl neliniştia tăcerea încăpăţînată a căprarului. Din ce în ce era mai sigur că tăcerea aceasta trebuie să aibă vre-o pricină. Ghioagă era om glumeţ, vestit chiar în batalion că nu-şi pierde firea şi voia bună nici în clipele cele mai crîncene, că merge la asalt totdeauna cu capela 'ntr'o ureche şi chiuind ca la nuntă, stîrnind rîsul ostaşilor şi făcîndu-i să uite primejdiile. Apoi Iţic îl cunoştea bine de-acasă din Fălticeni, unde

www.dacoromanica.ro

www.dacoromanica.ro

dînsul avea un han mititel şi cu o ogradă destul de mare să poată găzdui Joia, în ziua bîlciului, pe ţăranii care veniau să tîrguiască. Ghioagă trăgea la Iţic de zece ani, încît se împrieteniseră deabinelea, ajutîndu-se omeneşte la necazuri. Acum doi ani, tocmai pe vremea asta, în miezul iernii, cînd Ghioagă şi-a cumpărat boulenii şi nu i s'au ajuns banii, Iţic a sărit frăţeşte şi, din toată sărăcia lui, i-a împrumutat patru poli, ca să nu scape omul chilipirul. Adevărat că nici pînă azi nu i-a întors datoria, dar nu face nimic, căci şi Ghioagă e om nevoiaş, cu cinci copii şi fără pămînt. Acuma Ghioagă a ajuns căprar, iar Iţic a rămas soldat prost, fiindcă a fost prea sfrijit şi nu-l luase la oaste pînă azi cînd războiul nu mai caută cine şi cît e de voinic, ci-i trimite pe toţi în foc. Dar şi în război au trăit ca doi prieteni; Iţic ştia doar să-i dea căprarului cinstea cuvenită.

— Vezi, măi Iţic, am ajuns noi pînă aici şi nici măcar datoria ceea nu ţi-am plătit-o! Doamne, Doamne, cum de nu ţi-am plătit-o?

www.dacoromanica.ro

www.dacoromanica.ro

Căprarul vorbise atît de brusc şi cu atîta durere în glas că Iţic se spăimîntă ca şi cînd ar fi auzit o sudalmă. Răspunse deabia după o pauză şi foarte încet, căznindu-se să-şi ascundă turburarea:

— Lasă, Ioane, că ai vreme să mi-o plăteşti, numai să scăpăm cu vieaţă!

— Aşa-i, bine zici, să scăpăm cu vieaţă — murmură Ghioagă, dar acuma cu o voce răguşită şi mînioasă care închise convorbirea ca o pecete fierbinte.

Gîndurile lui Iţic se porniră pe o goană năvalnică, frămîntîndu-i în suflet, încetul cu încetul, o frică stranie. Oare de ce s'o fi chinuind căprarul ca şi dînsul? Chiar în clipa cînd el îşi amintia de cei patru poli, Ghioagă i-a svîrlit vorba despre aceeaşi datorie. Adică de ce tocmai acuma să-l cuprindă părerea de rău?

Aici nu-i lucru curat. Nu îndrăznia să-şi închipuiască ce poate să fie. Se simţia însă atît de singur cum nu se mai simţise niciodată. De geaba încerca să se mulcomească şi să se mîngîie că se sperie de năluciri. In adîncul inimii lui frica se svîrcolia tot mai dureroasă. I se părea ca şi cînd s'ar fi trezit în miez de noapte,

www.dacoromanica.ro

singur, fără nici o apărare, în mijlocul unei cete de tîlhari hotărîți să-l omoare.

Viteaz nu se născuse Iţic Ştrul, ci fricos şi bănuitor. Un copil de se răstia la dînsul, începea să-i joace barba şi să-i ticăe inima. In Fălticeni lumea îl poreclise „epurele". In clipa cînd doctorul comisiei de recrutare a zis „slăbuţ, dar tot bun", Iţic a leşinat. Numai gîndul că va merge la războiu, îl îngrozia. Era convins că are să moară cînd va auzi întîiul bubuit de tun. Cu o zi înainte de-a porni din garnizoană, şi-a luat rămas bun dela nevastă, dela cei şase copii, dela toţi vecinii şi cunoscuţii, plîngînd ca o babă neputincioasă. Norocul lui a fost că, îndată ce-a sosit pe front, l-au şi băgat în foc. Fiindcă nu îndrăznia să descarce puşca, stătea lipiţ de peretele şanţului, ferindu-se şi uitîndu-se cînd la dreapta, cînd la stînga, să vază cum mor ceilalţi. Văzînd apoi pe ceilalţi, începu să-i scadă frica. „Cine are vieaţă, scapă", îşi zise dînsul. Nici în războiu nu mai mor oamenii aşa repede şi nici gloanţele nu nemeresc toate. Apoi scoase capul să vadă cu cine are să se bată. Nedescoperind nimic, se miră şi se

www.dacoromanica.ro

liniști mai mult: „Ce fel de răsboiu mai e și ăsta, că nici nu știi pe cine omori?“ Auzia însă șuierăturile gloanțelor dușmane, trecîndu-i pe deasupra capului și uneori vedea în față cîteun bulgăre de pămînt sfărîmîndu-se cu sgomot de zăngănit de cuțite. Alături de dînsul simți pe urmă ceva ciudat, parcă ar fi căzut un sac greu. Intoarse ochii. Un flăcăiandru se prăbușise în fundul tranșeei, cu capul plin de sînge. Ițic se înfurie deodată ca și cînd ar fi primit o măciucă în frunte, ridică arma și începu a trage nebunește, să răsbune pe camaradul despre care nu știa decît că-i dintr'un sat de pe lîngă Fălticeni și că mă-sa era vădană. Infierbîntîndu-se din ce în ce, simția că pieptul i se umflă și brațele i se încordează. Inima îi bătea cu o încredere și cu o mîndrie ce nu le mai avusese niciodată. Cînd auzi însă mai tîrziu ordinul de înaintare, frica îl doborî iar și parcă mai stăpînitoare. Deodată îl copleșiră iarăș șovăelile și chibzuirile. In tranșee ești la adăpost, pe cînd în cîmpul liber trebuie să înhați moartea de beregată ca să mergi înainte. Frica de pedeapsă mai mult decît îndem-

www.dacoromanica.ro

nul sufletului îi poruncea să iasă din șanț și totuș nu era în stare, căci picioarele îi înlemniseră și nu le mai putea urni din loc. Atunci a zărit pe căprarul Ghioagă sărind din tranșee ca o săgeată și pornind înainte țanțoș, cu nasul în vânt. Văzînd pe Ghioagă astfel, lui Iţic i-a trecut un fior de căldură prin inimă, picioarele i s'au ușurat ca pana. Și îndată s'a repezit peste parapet parcă ar fi vrut să se ia la întrecere cu căprarul. Și gonind, sufletul i se umplea de mînie și de o poftă ciudată de-a strivi pe toți care i-ar sta în cale.

Pe urmă s'a obișnuit și cu răsboiul, cum se obișnuește omul cu orice în lume. Se gîndia la moarte și parcă nu-l mai înfricoșa ca înainte vreme. Trăia cînd cu frica 'n spate, cînd îmboldit de o îndrăzneală sălbatică. Cu cît simția mai aproape primejdia, cu atît îi creștea curajul, pe cînd depărtarea îi strîngea inima. In luptă se întărîta, închidea ochii și trăznia în dreapta și 'n stânga, ieșit din minți. Incetul cu încetul cîștigă un fel de încredere care-i dădea o înfățișare voinicească. Odată, după o încăerare cu baioneta, maiorul l'a lăudat în fața batalionului. Altă-

www.dacoromanica.ro

dată, cînd un glonte îi găurise pulpa stîngă şi rămăsese în urmă să-şi panseze singur rana, comandantul brigăzii, un general în faţa căruia tremurau regimentele, trecînd pe lîngă dînsul, i-a strîns mîna, l'a întrebat cum îl cheamă şi i-a zis: „Bravo, Iţic!" I-a şi scris nevestei sale toate acestea, încît femeia s'a speriat şi i-a trimis o carte poştală rugîndu-l frumos să-şi mai astîmpere vitejia, c'or să-i rămîie copiii pe drumuri. Iţic însă zîmbi de îngrijorarea muierii. Vedea că ea îl credea tot aşa cum fusese la plecare. Ea nici nu putea bănui că Iţic al ei rîvneşte acuma o recunoaştere vădită a vredniciei lui în faţa duşmanului. De unde să bănuiască femeia, dacă el însuş numai în taină îşi mîngîia dorinţa, ca nu cumva să-l ia peste picior vreun camarad mai şugubăţ. Şi cu toate acestea visa decoraţia neîncetat, parcă de ea şi-ar fi atîrnat tot viitorul. Deaceea se îmbulzia totdeauna cînd era vorba de vreo însărcinare primejdioasă. Ii tremura inima, îl sguduia frica şi totuşi nu se ostoia. Işi închipuia deseori cum o să se minuneze toată mahalaua cînd îl va vedea cu medalia pe piept. Şi

www.dacoromanica.ro

parcă auzia șoaptele tuturor: „Uite epurele... Viteaz bărbat!“

Nădejdile lui Iţic s'au spulberat însă de cînd s'a schimbat comandantul companiei. Locotenentul cel nou, în două săptămîni, nu i-a spus o vorbă bună. Il înjura din senin, se răstia mereu la dînsul, iar alaltăeri l'a și lovit cu cravașa peste cap. Nu era chip să-i intre în voie oricît se străduia. Asprimea locotenentului i-a frînt încrederea. Frica i se încuiba iar în suflet, din ce în ce mai stăpînă. Privirile comandantului îl îngroziau și-l înțepau ca niște săgeți otrăvite. In cele din urmă îi răsări în minte bănuiala că locotenentul vrea să-l piarză. Și cu cît se sbătea să se apere, cu atît simțimîntul acesta i se sfredelea mai adînc în inimă.

— Poate că chiar acuma mergeam la pierzanie! își zise deodată Iţic clipind din ochi ca trezit dintr'un vis.

Mergeau mereu. Cu pașii rari, scufundîndu-se uneori pînă 'n brîu în zăpada neprihănită, alte ori scuturîndu-li-se în spinare povara crengilor de brazi cuminți, printre care înaintau trudiți, abătuți.

www.dacoromanica.ro

www.dacoromanica.ro

— Cum mai tace căprarul! se gîndia Iţic călcînd cu băgare de seamă în urmele lui. Poate că el ştie şi nu-mi spune...

Incepu să pîndească mişcările căprarului. Ii vedea numai spatele: şapca înfundată pe cap, raniţa roasă atîrnată lăbărţat pe umeri, puşca agăţată cu gura ţevii tocmai spre dînsul, sacul de pîine în care uruiau înnăbuşit încărcătoarele cu cartuşe. Apoi deodată îl cuprinse un urît mare. I se păru că o mînă nevăzută îi apasă umerii parc'ar vrea să-l oprească. Işi iuţi paşii pînă ce ajunse în dreptul căprarului. Atunci se mai linişti puţin şi întoarse ochii spre Ghioagă, aşteptînd barem o vorbă care să-i ostoiască frămîntarea. Căprarul însă îşi urma mersul greoi, istovit, ca şi cînd nici n'ar fi băgat de seamă că Iţic a venit aproape de dînsul. Faţa lui uscată, cu pielea oacheşă şi întinsă pe oase, era muncită şi mohorîtă de gînduri. Din cînd în cînd mustăţile i se smuceau singure, strîmbîndu-i mai crunt cîte-o clipă înfăţişarea. Iţic se căznia din răsputeri să ghicească ce se sbuciuma în mintea căprarului. Şi, fiindcă ceeace cetia îl îngrozia, se înşela zicîndu-şi că nu pri-

www.dacoromanica.ro

cepe nimic şi mirîndu-se de muţenia lui încăpăţînată.

— Adică de ce nu deschide gura? murmura Iţic simţind foarte lămurit cum întrebarea aceasta se împrăştie ca o apă fierbinte, încercîndu-şi puterea la toate cutiuţele minţii lui şi neputînd să scormonească de nicăiri răspunsul mîngîietor.

Deodată căprarul se opri iar, fără a mai zice o vorbă, gîfîind de oboseală.

Gîndurile negre se risipiră îndată din creerii lui Iţic, ca un cîrd de pasări sperioase în care un copil a svîrlit cu praştia. Se uită încrezător în faţa îngîndurată a căprarului şi nu-şi pierdu hotărîrea nici cînd Ghioagă întoarse capul parcă s'ar fi temut să-i întîlnească privirea.

— Da unde mergem, don căprar? zise Iţic, lipindu-şi întrebarea de buzele căprarului cu atîta stăruinţă, încît părea că vrea să stoarcă negreşit un răspuns care să-i potolească turburarea.

Ghioagă îl privi lung. Din ochi parcă-i picura o milă cu atît mai vădită, cu cît se silia s'o ascundă. Intr'un tîrziu rosti încet:

www.dacoromanica.ro

— Las' c'ai să vezi... Lasă, nu te pripi, că...

Rămase cu gura deschisă ca și cînd ar fi avut să mai adauge ceva, dar ceva atît de greu că îi era teamă să nu-i sugrume glasul și să-i crîmpoțească buzele.

In clipa aceea Iți simția cum îi curgeau sudorile pe obraji, prin barba soioasă, pe piept, pe tot corpul, niște sudori fierbinți care însă totuș nu-l mai puteau apăra de frigul îngrozitor ce începea să i se strecoare deodată prin toți porii, repezindu-se să-i înghețe inima. Și parcă frigul pornia din ochii căprarului și din gura lui căscată unde nu se vedea nici limba, nici dinții, ci numai o pată neagră, rotundă, ca o gură de pușcă încărcată din care pîndește moartea.

— Bine, don' căprar... Bine, don' căprar... Bine, don' căprar — bîlbîi Iți, tot mai încet, ca și cum glasul i s'ar fi filtrat prin niște site din ce în ce mai dese.

Privirea însă îi rămase spînzurată pe obrajii căprarului, rătăcitoare și obosită, ca o rugăciune sfioasă. Acuma nu mai rîvnia să afle nimic. Ii răsări în minte locotenentul și 'n acelaș timp o blîndețe copilă-

www.dacoromanica.ro

rească îi umplu sufletul. Se simţia întocmai ca în clipele dinainte de-a porni la asalt: mintea golită de gînduri, inima încordată de nerăbdare. Vieaţa îi atîrna de un firicel atît de subţire că orice freamăt ar fi în stare să i-o stingă.

— Ei, haidem, Iţic, hai să mai mergem! zise căprarul scuturîndu-se de privirea soldatului, cu o voce îndulcită de milă.

Iţic tresări parcă i-ar fi înfipt un cuţit în piept. Glasul acesta blajin îl îngrozia ca o osîndă. Incepu să gîfîie greu şi, dîndu-se înapoi din ce în ce mai spăimîntat, răcni deodată ca şi cînd ar fi chemat într'ajutor:

— Nu mai merg, don' căprar!... Nu mai pot, don' căprar!... Să ştiu de bine că mă omori, don' căprar!

— Ia seama, Iţic! Ia bine seama! strigă Ghioagă repede, cu ochii aprinşi de o străfulgerare stranie.

Soldatul văzu limpede lucirea în ochii căprarului şi-i înţelese rostul. Dar furia îi răscolise sîngele ca întotdeauna în vîrtejul primejdiilor mari. Nu mai simţia decît o pornire oarbă de-a se apăra din toate puterile şi de-a abate astfel ame-

www.dacoromanica.ro

ninţarea înainte să-l fi atins. Răcnia deci mereu, acoperind glasul căprarului, şi se retrăgea cu ochii mereu în ochii lui, înfruntîndu-l. Cum păşia însă cu spatele înainte, se poticni peste o rădăcină moartă şi se rostogoli brusc într'o groapă de zăpadă. Căderea neaşteptată îi stinse într'o clipire toată mînia, făcînd loc unei spaime copleşitoare. Acum îşi dădu seama că nu mai e nici o scăpare şi că trebuie să primească, fără zadarnice împotriviri, orice i-ar fi hărăzit soarta. Din fundul gropii, căznindu-se să se scoale, strigă înfricoşat:

— Stai, don' căprar, că viu!... Stai mulcom că viu!

In mintea căprarului încolţise un gînd atunci cînd Iţic se prăbuşise. Işi smucise chiar cureaua puştii într'un început de împlinire a gîndului hotărîtor. Dar văzîndu-i bocancii înzăpeziţi bălăbănind în aer, îi răsări un rîs fugar care-i descruntă sprîncenele şi-i goni din suflet ispita.

— Haida-hai! Hai după mine! făcu dînsul pornind înainte fără să-l mai aştepte.

Iţic se ridică din groapă, se scutură de omăt şi alergă după Ghioagă mai liniştit,

www.dacoromanica.ro

ca și cînd sdruncinarea i-ar fi risipit grijile.

Deacum mergeau mai iute și înviorați, simțind amîndoi c'au scăpat dintr'o primejdie. Căprarului i se deslegă limba și se întinse la vorbă încît Iți deabia biruia cu răspunsurile. Povesteau însă numai de întîmplări voioase și petrecute de mult, cu ani în urmă, lucruri mărunte ce se înșiră în vieața oamenilor ca niște mărgele ieftine și lucioase pe un fir de ață de cîlți. Se fereau înadins să se apropie de poarta războiului, parcă aici vieața lor s'ar fi împotmolit într'un noroi cleios din care nu mai sunt în stare să se desfunde. Vorbiau cu glas tare spre a-și înnăbuși gîndurile ce nu încetau a clocoti în sufletul lor căutînd mereu să le întunece mulțumirea. Din cînd în cînd căprarul rîdea, dar atît de silit că Iți se întorcea spre dînsul speriat și începea să rîdă și el tot atît de prefăcut.

Pădurea se răria acuma, răsfirîndu-se în copaci singuratici, înfipți parcă ici-colo de vreo mînă năzdrăvană. Amurgul cobora nesimțit, mohorînd din ce în ce văz-

www.dacoromanica.ro

duhul și așternînd o ceață cenușie peste albul zăpezii înghețate.

Tăcerea, stăruitoare, înfășură iar din ce în ce pe cei doi soldați. Iar nu se mai priviau și fețele lor iar se mohorau. Mai povestiau ei, dar se pîndeau ca doi vrăjmași ascunși. Inserarea le îngreuia sufletele și le încuraja gîndurile negre.

Ițic se uita deseori împrejur ca și cînd s'ar fi așteptat în fiece clipă să primească lovitura. Tocmai vorbăria căprarului îi strecura în inimă o prevestire de moarte atît de sigură că, în clipa cînd ieșiră din pădure, întrebă deodată:

— Ai ordin să mă omori, don' căprar?

Ghioagă își curmă povestea, parcă i-ar fi retezat-o cu o ață subțire, și răspunse fără mirare:

— Eu?

— De ce umbli să mă omori, Ionică? urmă Ițic, acuma plîngător ca un copil în fața unui judecător mînios.

Pe fruntea căprarului se ivi îndată o umbră grea. Intoarse capul, își îndreptă arma pe umăr și murmură foarte gros, ca dintr'o groapă:

— Ia taci!...

www.dacoromanica.ro

www.dacoromanica.ro

Pe urmă, peste cîteva clipe, iarăș:

— Ia taci!...

Și apoi, aproape la fiecare pas, ostoitor, îngrozit parcă el însuș de glasul său:

— Ia taci!...

Iț̦ic tăcu și puse ochii în pămînt, urmînd pe căprar cu spinarea încovoiată de povara grijilor. Capul, cu șapca pe ceafă, i se legăna în cadenț̦a pașilor. Creierii îl usturau de zigzagul gîndurilor împotriva cărora nu găsia nici o apărare. In suflet i se svîrcolia dorinț̦a de-a reîncepe vorba cu căprarul și-i părea rău că l'a întrerupt. Dar Ghioagă păș̦ia acuma parcă mai abătut ca dînsul, oftînd în răstimpuri.

Coborau dealungul unui șir de molifț̦i care, ca o linie punctată, tăia în curmeziș coasta blîndă adormită sub învelitoarea albă. Se feriau amîndoi de amenințarea ce-i privia de pe muchea celuilalt deal, duș̦man. Intindeau pașii dela un copac pînă la altul. Zăpada înghețată scrîș̦nia sub bocancii lor atît de tare încît, în tăcerea stăpînitoare de jur-împrejur, întorceau mereu ochii spre frontul vrăjmaș, înfricoșaț̦i să nu li se audă mersul. O vale seacă, însemnată de cîț̦iva brazi rari, șer-

www.dacoromanica.ro

puia chiar sub poalele coastei dușmane, care se îngusta îndepărtîndu-se pînă ce se împreuna cu șirul de molifți.

Ițic Ștrul, moleșit de gînduri, își asculta și-și număra pașii și se uita tot mai curios împrejur, căznindu-se să recunoască locurile. Astfel se pomeni încetul cu încetul cuprins de un simțimînt straniu de încredere. Vedea că se apropie mereu de liniile inamice și aceasta îi înfiripa puțină nădejde. Dacă mergi spre dușman, înseamnă că mergi în patrulare — își amintia dînsul din bruma de teorie ce i-o băgase în cap la cazarmă în Fălticeni. Atunci poate că numai o frică neroadă i-a stîrnit toate închipuirile?... Gîndul c'ar putea fi așa, îi strîmba fața într'un zîmbet de fericire nemai simțită niciodată.

Era mai liniștit și totuș își dădea seama în adîncul sufletului că liniștea caută doar să-i adoarmă presimțirea și să-l înșele. Pe cînd se legăna în speranțe de bine, simția lămurit că sbuciumările dureroase îi fierb neîncetat în creieri și că nu-l mai chinuesc numai pentrucă peste ele s'a înțelenit o pojghiță subțire de nepăsare pe care

www.dacoromanica.ro

se poate plimba în voie închipuirea de mulțumire. Groaza cea mare i se ghemuise într'un colț ascuns al sufletului, ca o fiară la pîndă. O simția cum clocește acolo, gata în fiece clipă să se năpustească. Și, cu toate acestea, o seninătate amețitoare îl ademenia. Își aducea aminte de-acasă și credea că, după isprava de-acuma, locotenentul trebuie să-i dea învoirea rîvnită de-atîta vreme. I s'ar cuveni două săptămîni cel puțin, dac'ar fi pe dreptate, dar s'ar mulțumi și cu opt zile. Barem să-și mai vază nevasta și copilașii. Ce bucurie cînd va bate seara la ușa tinzii: „Cine-i?"... „Hai, deschide, că-s eu, Ițic!" Incepu să-și împartă zilele și chiar ceasurile ca să nu rămînă nici o clipă neîntrebuințată bine. Intîia zi.... a doua... a patra... Dar încă de-ar avea și medalia?... Ei, poate că se mai îmmoaie și locotenentul acuma... La urma urmelor nu-i așa de hain nici locotenentul cel nou, numai să știi cum să-l iei...

Ajungeau în vale. Coasta dușmană era piezișă ca o rîpă și atît de aproape că închidea zarea ca un zid. Șirurile de copaci se împreunau într'o rămășiță de pădure

www.dacoromanica.ro

de brazi bătrîni, cu crengile groase pe care zăpada dormia sgribulită.

Sosiră în pădurice. Căprarul se opri lîngă tulpina unui brad foarte gros, cu coaja crestată şi mîzgălită de răşină. O rădăcină, cîrligată ca o laviţă, se ridica din pămînt peste stratul de zăpadă. Ghioagă curăţă omătul cu patul puştii şi se aşează încet şi obosit. Iţic se pironi în faţa lui întrebător, cu o încredere veselă în ochi, suflînd greu. Apoi, cum Ghioagă se încăpăţîna în tăcere, îi zise zîmbind:

— Am ajuns, don' căprar?

Căprarul însă nu răspunse. Printre tulpinile copacilor se uita spre poziţia vrăjmasă, măsurînd parcă depărtarea din ochi.

După un răstimp, Iţic întrebă iar, tot zîmbitor:

— Mi se pare că sîntem chiar în faţa companiei noastre?

Acum căprarul întoarse repede privirea la dînsul şi zise:

— Bine zici... Uite colo...

Şi arătă cu mîna în zare, a lene. Iţic nu vedea nimic. Coasta lină şi netedă se întindea ca o coală de hîrtie, dar se topia

www.dacoromanica.ro

în ceața înserării. Rămase cu ochii pierduți, doritori, gîndindu-se c'ar fi bine, la întoarcere, să nu mai ocolească, ci să meargă drept peste cîmp, să ajungă mai repede la companie.

Tăcerea se coborî între dînșii iar ca un gard viu.

Apoi, într'un tîrziu, căprarul rosti cu glas moale:

— Ei, măi frate Iţic, pînă aici te-am adus eu... De-aici încolo poți să te duci și singur.

Soldatul tresări, parcă l'ar fi înțepat cu un ac. Se uită la căprar, zăpăcit, și deabia peste cîteva clipe bîlbîi:

— Da unde să mă duc, Ioane?

— Dincolo...

Căprarul îi arătă din cap linia vrăjmașă și apoi își odihni asupra lui o privire caldă, care îndemnă pe Iţic să întrebe iar, mai nedumerit:

— Adică de ce să mă duc, Ioane?

Pe Ghioagă însă întrebarea aceasta îl înfurie ca și cînd i-ar fi sgîndărit în suflet o neliniște deabia mulcomită. Privirea i se făcu rece și glasul amenințător:

www.dacoromanica.ro

— Ce mai îţi baţi gura de geaba? Bucură-te şi porneşte, altminteri...

Iţic se agăţă în neştire de cuvîntul din urmă, ca de o funie mîntuitoare, şi-l repetă chinuit:

— Altminteri...

Şi rosti atît de straniu cuvîntul, încît căprarul se înmuiă îndată, fără să-şi dea seama de ce, şi bolborosi ocrotitor:

— Altminteri...

Acuma Iţic Ştrul simţi deslușit că groaza a izbucnit din ungherul ei şi i s'a revărsat în toate tainiţele sufletului ca o otravă fără leac. Ştia că în cîteva clipe îl va doborî şi totuş nu se putu opri să nu mai încerce o amînare. Işi răzimă arma de tulpina copacului, se aşeză lîngă căprar, îi apucă dreapta cu amîndouă mîinile şi gura începu să-i toraie foarte repede, înfricoşat să nu scape prilejul de a-i spune tot, înainte de a fi prea tîrziu:

— Nu mă lăsa, don' căprar!... Cum să mă duc eu acolo, Ionică?... Nu pot, Ionică? Nu ţi-i milă de mine? Ori măcar de nevastă-mea şi de bieţii copilaşi! Acolo mă omoară duşmanii, Ionică! Mă omoară... mă omoară!...

www.dacoromanica.ro

— Nu te omoară, de-asta să n'ai grije — mormăi Ghioagă întorcînd capul ca să nu mai vază ochii în care spaima juca nebunește — că doar deaceea te-am adus pînă aici, aproape... Nu vezi? Ridici mîinile 'n sus și urci coasta încet. Nu te atinge nimeni dacă nu mergi cu gînd rău.

Soldatul sări în picioare ca mușcat de șarpe. Aruncă priviri înflăcărate de o mînie bruscă, parcă numai acuma ar fi înțeles gîndul căprarului.

— Apoi dacă-i așa, bine că știu, că nu mă mișc de-aici nici mort! Lasă c'am priceput eu ispita, că nu-s prost... Vrei să mă faci dezertor, ai? Mă mir că nu ți-i rușine, Ionică! Incaltea de nu ne-am cunoaște deacasă... Rău îți șade, Ionică, zău așa! Adică ce ți-am greșit eu ție de umbli să mă dai dezertor? Nu ți-ar fi milă să-mi lași familia pe drumuri și să mă faci și pe mine să nu mă mai pot întoarce acasă niciodată?... Ei, iacă eu nu vreau să fiu dezertor! Nu vreau și nu vreau!

Căprarul îl ascultă liniștit și pe urmă îi zise tot blînd și domol:

— N'oi fi vrînd tu, dar de ce ți-e frică nu scapi!

www.dacoromanica.ro

— Minți! strigă Iți̇c întărîtat de glasul moale al căprarului.

— Degeaba nu vrei tu, că tot dezertor ești — zise iar Ghioagă.

— De ce să fiu, dacă nu vreau să plec? Eu nu-mi fac datoria? Nu lupt eu ca ori și care?

— Așa-i, măi Iți̇c, dar eu n'am ce-ți face... Crede-mă, măi frate! Ordin! Auzi? Ordin dela don'locotenent... Uite-acu tu nici nu mai ești în compania noastră. Raportul a plecat de azi dimineață: Iți̇c Ștrul, dezertor...

Iți̇c ridică ochii în sus, desnădăjduit. Intrebarea „de ce" îi sfîșia creierii fiindcă nu găsia nici un răspuns mulțumitor. Își dădea seama că e pierdut și știința aceasta îi stînjenia gîndurile. Căuta în minte vorbe de răsvrătire sau măcar de apărare și nu mai afla decît o îngăimare nătîngă, prostească:

— Nu vreau... Nu vreau...

— Ba să vrei, măi frate Iți̇c — îi zise căprarul aproape în șoaptă. Trebuie să vrei, că altfel nu se poate... M'am gîndit și m'am frămîntat deajuns toată calea

www.dacoromanica.ro

pînă aici și vezi bine că nu se poate altfel...

— Ce-am greșit, Ionică, păcatele mele? izbuti Iţic să se scîncească iar, mai toropit.

— Parcă eu pot să știu?... Nu-s eu de vină, Iţic, vezi tu bine... Mie don' locotenent mi-a ordonat să...

Ghioagă își curmă vorba speriat de ochii soldatului care se făcuseră mari, par-c'ar fi vrut să-i sară din cap.

— Să mă omori? stărui Iţic.

— Să te omor! făcu stins căprarul. Și să te îngrop, să nu ți se mai afle nici o urmă... Acu vezi bine, măi Iţic, vezi bine că nu te mai poți întoarce înapoi... Vai de sufletele noastre!

Urmă o tăcere lungă. Iţic privia încremenit buzele căprarului pe care-și cetia osînda, iar Ghioagă stătea cu gîtul întins, cu ochii țintă la dînsul ca și cînd ar fi așteptat un răspuns care să-i ușureze inima. Frigul se îmmuiase. Din cer cerneau, în legănări leneșe, fulgi ușori de zăpadă ca niște petece de hîrtie.

Apoi deodată o troznitură zgudui tăcerea, urmată de un șuerat ascuțit. Sgo-

www.dacoromanica.ro

motul parcă trezi din somn toată firea. Un vînt subțire se porni îndată, răsucind în văzduh fulgii și desmorțind crengile bradului sub care înlemniseră cei doi soldați. O cracă uriașă, ce se întindea deasupra lor ca o aripă grea, se clătină puțin, fără ca zăpada înghețată pe ea să se stîrnească.

Ghioagă se urni greoi, își săltă arma pe umăr și șopti:

— De-acu eu mă duc... Mi se pare că ne-au zărit cei de dincolo și trag după noi... Rămîi cu Dumnezeu, Ițic!

Îi luă mîna asudată și i-o strînse ușor.

Ițic Știul tresări ca deșteptat dintr'un vis urît și se agățâ de mîna căprarului, murmurînd:

— Nu vreau... nu vreau...

Glasul îi era scăldat într'o durere atît de mare că Ghioagă, spre a-și ascunde mila, se răsti deodată la dînsul:

— Să nu mă amărăști, omule, că pe urmă-i mai rău!... Eu te învăț cum să scapi și tu mă ții aici să m'apuce noaptea... Ia seama!

Își smulse mîna și se depărtă cîțiva pași.

www.dacoromanica.ro

www.dacoromanica.ro

— Să nu te puie ceasul rău să te întorci înapoi, Iţic, că mă bagi şi pe mine 'n năpastă, iar tu tot nu scapi... Noapte bună!

Porni singur pe calea pe care au venit amîndoi, cu capul în pămînt, cu inima ca plumbul. Işi făcu cruce de mai multe ori pînă să-şi simtă sufletul uşurat. Atunci îşi zise, oftînd adînc:

— Mulţumesc Doamne că m'ai îndreptat să mă feresc de păcat... L'aş fi avut pe suflet toată vieaţa... Bietul Iţic!

Se uită înapoi fără să-şi înceteze mersul. Iţic stătea în acelaş loc, nemişcat, cu un braţ întins ca o chemare mută.

Căprarul se micşoră din ce în ce pînă-l înghiţi întunerecul care se îngroşa văzînd cu ochii.

Un foc de puşcă izbucni iar. Iţic se cutremură şi se întoarse spre coasta duşmană. Făcu un pas şi se opri îngrozit, murmurînd:

— Nu vreau...

In mintea lui era un vălmăşag cumplit. Nici nu mai îndrăznia să încerce să aleagă vreun gînd din miile de frînturi ce se svîrcoliau fără sfîrşit. Sufletul însă îi era plin de o încăpăţînare dîrză, din care iz-

www.dacoromanica.ro

vora neîncetat murmurul: „Nu vreau“... Înalță ochii spre cer așteptînd parcă deacolo mîntuirea. Deasupra capului său înnegria, nemișcată, craca uriașă, în stare să țină lesne orice povară. Și deodată toate gîndurile lui se agățară de creanga ademenitoare.

Intunerecul creștea mereu, îmbrăcînd tot pămîntul în haină de doliu. In bezna grea Ițic se căzni mult pînă să-și petreacă curelele peste creanga neclintită și pînă să-și potrivească bine lațul pe gîtul lung, cu pielea roșie și presărată cu pistrui. Craca pîrîi puțin peste svîrcolirile lui, iar vîntul, din ce în ce mai furios, îl suci și-l învârti toată noaptea.

Dimineața sosi tîrziu, însoțită de împușcături tot mai dese. Ninsoarea încetase. Soarele se ivi într'o spărtură de nouri, aprinzînd mii de curcubee pe cîmpurile înzăpezite.

Ițic atîrna sub creanga nemișcată, ca un viteaz în poziție reglementară. Doar că în loc de capelă avea un strat de zăpadă proaspătă peste părul sbîrlit și că bocancii erau despărțiți de pămînt cu vre-o două palme. Ochii lui umflați și ieșiți din or-

www.dacoromanica.ro

bite priviau și acuma speriați în zare spre tranșeele companiei. Lumina albă însă îi săruta fața învinețită, ștergînd urmele suferințelor și netezind cutele imputării.

In văzduh, peste capul lui Ițic Ștrul, războiul vîjîia mai furios, mai nesăturat, ca o uriașă pasăre de pradă.

www.dacoromanica.ro

CATASTROFA

www.dacoromanica.ro

1.

David Pop iubia vieaţa tihnită. Sbuciumările de nici un fel nu i-au plăcut niciodată. Rîvnia linişte multă şi muncă puţină sau chiar deloc; şi izbutise să le aibă pe urma hărniciei tatălui său, un ţăran aprig, sîrguitor şi sgîrcit, care făcuse avere.

Numai sîngele rece îl moştenise David din firea părinţilor. Incolo nici o ambiţie

www.dacoromanica.ro

nu-l necăjia. Bătrînul Pop fusese încăpățînat și stăruitor. Își pusese în minte să-l facă „domn", mai ales că școala era acolea, la îndemînă, în Năsăud, și nu costa mai nimic. La început păruse că și băiatului îi place cartea și că nici n'are să se oprească pînă nu va ajunge avocat sau cel puțin protopop. Dar pe urmă, cînd a crescut mai mărișor, s'a înmuiat. Ar fi fost mai bucuros să păzească vacile decît să-și sfarme creerii cu sintaxa latinească. Totuș, cu chiu cu vai, a isprăvit liceul și a trecut la Cluj să învețe legile, căci bătrînul ținea morțiș să-l vază avocat. De geaba. N'a mai mers. Șapte ani a tot învățat David și veșnic, în preajma examenelor, s'a pomenit cu cîte-o boală sau cine știe ce nenorocire atît de mare că nu era chip să dea ochii cu profesorii. Țăranul, dîrz, nădăjduia mereu. A trebuit să-i spună verde David că s'a săturat. Implinise treizeci și unu de ani, era om în toată firea. N'a avut încotro bătrînul; s'a dat bătut. Ii era rușine de rușinea lui.

In vremea celor șapte ani trîndăviți pe la Universitate, David, ca să arate Năsăudenilor că n'a stat de pomană, s'a apucat

www.dacoromanica.ro

să-şi facă armata, un an de zile, în două rate. Ba chiar, într'un avînt straşnic, s'a repezit şi la examenul de ofiţer şi, spre mirarea lui însuş, l'a trecut cu bine. Astfel, pe lîngă averea ce era să-i rămînă dela părinţi, avea şi un titlu: sublocotenent în rezervă. Se simţia măgulit şi înălţat cu titlul acesta. De ziua împăratului se îmbrăca în uniformă, în mare ţinută, şi se ducea la biserică stîrnind senzaţie în oraşelul liniştit. Copii se ţineau după dînsul, admirîndu-i strălucirea, iar jandarmii îl salutau înlemniţi de respect. David păşia grav şi mîndru, îşi răsucia mustaţa, îşi zdrăngănia sabia şi-şi zicea cu mulţumire că nu-i lucru puţin să fii sublocotenent în rezervă.

Indată ce-a întors spatele şcoalei, David s'a însurat cu fata unui protopop de pe Tîrnave, o fiinţă drăgălaşă, blîndă, supusă şi cu o zestre frumuşică. Bătrînul Pop însă muri înainte de a-şi putea vedea nepoţelul care sosi tocmai în ziua cînd se împlinia anul dela nuntă. A rămas David stăpîn şi cap de familie. Nici o grije nu-l apăsa. Nevastă-sa vedea singură de toată gospodăria mai bine ca orice bărbat.

www.dacoromanica.ro

Capul n'avea decît să mănînce, să se plimbe şi să se îngraşe — ceeace nu întîrzia s'o facă, dar fireşte cu măsură.

Astfel David era foarte mulţumit cu vieaţa. In lume nu prea ieşia. Doar uneori la berărie şi Joia, ziua bîlciului, prin piaţă. Năsăudul dealtfel atît avea. Pe dînsul însă şi acestea îl plictisiau. La berărie domnii îl omorau veşnic cu politica. Ce-i păsa lui? El voia linişte. De ce să se frămînte? Era bine cu romînii, dar era bine şi cu ungurii. Ce să se amestece el în certuri d'astea? Se abonase, mai cu seamă fiindcă-l zăpăcise un agent, la un ziar romînesc; pe urmă, deoarece ungurii au început să vorbească pe socoteala lui, s'a abonat şi la un ziar unguresc. Şi, ca să fie pe deplin liniştit, nu cetia nici unul.

Nici măcar la alegerile de deputat nu se ducea. De geaba stăruiau romînii şi de geaba îl rugau ungurii. Ce să se încurce? Dacă ar vota cu unul, s'ar supăra cellalt. Din pricina aceasta apoi romînii îl făceau renegat, iar ungurii agitator.

Dar el nu se sinchisia de ce zice lumea. Işi făcea datoria de intelectual ducîndu-se, împreună cu nevastă-sa, la toate

www.dacoromanica.ro

balurile și serbările romînești și plătindu-și totdeauna încincit biletul. Dăruia pentru elevii săraci, pentru toate operele de binefacere, drept care era menționat veșnic în ziarul local printre „mărinimoșii donatori și suprasolvenți". La petrecerile ungurești nu se ducea pentrucă nevastă-sa nu știa nici o iotă ungurește; își plătia însă biletul și acolo foarte regulat, ca să fie cumpăna dreaptă.

Astfel David Pop se simțea fericit și se plimba pe ulița cea mare din Năsăud, cu degetele în buzunarele vestei, scoțîndu-și burta puțin înainte, privind tihnit împrejur și avînd mereu un zîmbet bun pe buze. Mînca bine, bea binișor, fuma mult și se juca ceasuri întregi cu Titi, odrasla lui, care acuma mergea pe trei ani.

Intr'o zi însă l'a turburat o întrebare a lui Traian Hogea, directorul liceului, care făcea o politică turbată și care era vestit că cetește toate jurnalele ce vin la Berăria Rahova. Directorul i-a zis:

— Ei, domnule Pop, ce crezi, avem război ori n'avem?

— Ce război?

www.dacoromanica.ro

— Război, domnule, război!... N'ai cetit în ziare?

Şi s'a apucat să-i explice o mulţime de lucruri pe care David nu le înţelegea fiindcă nu-i plăceau de loc.

S'a dus acasă abătut şi chiar înfricoşat puţin.

— Elviro, mi se pare că ne-a bătut Dumnezeu... Auzi ce spune Hogea, că se face război!

— Se vede că s'a săturat lumea de bine — zise femeia cu indignare. Numai războiul ne mai lipsia... In loc să ne rugăm Cerului în coate şi 'n genunchi să ne mai dea o ţîră de ploaie, că se usucă toate bucatele pe cîmp...

David însă era atît de plouat, că Elvira, văzîndu-l aşa, se grăbi să adauge:

— Dar nici tu nu lua în serios tot ce trăncăneşte Hogea, că doar îl ştii cîte verzi şi uscate spune.

De geaba. Omul nu se mai putea potoli cu una cu două. Ii intrase în suflet vorba ca o lance. Se aşeză de îndată şi începu să răsfoiască prin ziarele nedesfăcute, şi cu cît răsfoia cu atît se întrista mai mult şi bombănia:

www.dacoromanica.ro

— Războiu!... Războiu!...

Şi brusc, îl cuprinse o mare părere de rău. Cine l'a pus pe el să se facă ofiţer de rezervă? Cum nu s'a gîndit el atunci? Tatăl său l'ar fi putut scăpa de armată, cu bani sau pentru boală sau cine ştie cum. Cîţi n'au scăpat? Acuma nici nu i-ar păsa de războiu. A simţit el greutatea titlului şi mai înainte, cînd trebuia să-şi piarză în fiecare vară cîte-o lună cu manevrele, să se obosească, să se chinuiască. Dar azi părerea de rău îl copleşia şi-i tremura sufletul.

— Ce dobitoc am fost, ce dobitoc! îşi zicea cetind articolele războinice sforăitoare şi ameninţătoare.

De-acum aştepta jurnalele noui cu înfrigurare şi le sorbia parcă din ce în ce mai liniştit. Zilele îl obişnuiră şi cu gîndul războiului.

— Ce-o fi o fi! Ce-or face alţii, voi face şi eu... Parcă numai eu va trebui să plec?... Cum mi-o fi scris, şi pace bună!

Intr'o după amiază şi-a scos uniforma, a întins-o în curte pe sfoară, să se aerisească. Umblînd prin tîrg şi-a mai cumpărat una-alta, ce-i lipsia. De-o fi ceva,

www.dacoromanica.ro

el să fie pregătit, iar de n'o fi nimic, atîta pagubă.

Apoi într'o Vineri, spre seară, pe cînd tocmai cetia un articol de ziar care spunea că sunt multe speranţe să se evite războiul, David se pomeni cu o telegramă. Incepu să-i bată inima ca o pasăre speriată, iar degetele-i tremurară cînd o rupse. O ceti, îngălbeni şi murmură răguşit:

— Bine, foarte bine, voi pleca imediat!

Toată ograda parcă se puse să se legene, iar văzduhul limpede parcă se posomorî. Elvira veni îngrijorată să vadă telegrama, şi David, deabia stăpînindu-se, îi spuse:

— Trebuie să plec chiar astă-seară. In douăzeci şi patru de ore trebuie să mă prezint la regiment.

A fost nevoie de toate stăruinţele şi lămuririle Elvirei pînă să-l înduplece să aştepte a doua zi de dimineaţă. Trebui să-i explice de zeci de ori că la Bistriţa ajunge cu trăsura în trei ceasuri şi că deci dacă porneşte mîine, încă sosește mai curînd decît e nevoie. David s'a învoit, fără a fi convins pe deplin. Acuma dealtfel el

www.dacoromanica.ro

nici nu mai era în stare să înţeleagă nimic. Simţia o povară grea pe inimă şi o dorinţă mare să plece repede, să sfîrşească. Pe urmă orice s'ar întâmpla, să se întîmple.

Nevasta a plîns toată seara şi a împachetat. Voia să fie tare, căuta să zîmbească şi zicea mereu:

— Lasă, Davide, că poate n'o fi nimic... Doar n'a înnebunit lumea să se încaiere din senin. Nu, nu, fii liniştit!... Ce zici, să-ţi pun şi vreo două flaneluri?

Intr'adevăr, şi David parcă se liniştise. Şi-a potrivit uniforma pe un scaun lîngă pat, ca să-i fie la îndemînă mîine dimineaţă, şi-a pus în portofel mai multe bancnote şi a pupat de foarte multe ori pe Titi care rămăsese entuziasmat de strălucirea hainelor militare şi nu voia să se culce în ruptul capului.

Dimineaţa David obişnuia să doarmă pînă la nouă, căci Elvira se scula cu noaptea în cap şi avea grije de gospodărie. Acuma însă s'a trezit înainte de răsăritul soarelui şi înaintea Elvirei, s'a îmbrăcat cu uniforma, a ieşit în ogradă, a deşteptat vizitiul. N'avea deloc răbdare.

www.dacoromanica.ro

Parcă-l rodea să se vadă plecat mai curînd, să-şi uşureze astfel poate sufletul.

La plecare a sărutat de trei ori pe Elvira şi i-a spus cu glas tremurat:

— De-oi muri, să ai grije de Titi!

Iar femeia avea obrajii scăldaţi în lacrămi, deşi încerca să zîmbească, să nu-i îngreuieze despărţirea.

Cînd a trecut podul Vicarului, David s'a uitat înapoi. Casa lui, cea rămasă dela tatăl-său, o casă bătrînească, mare, de piatră, cu o curte în faţă cît o grădină, parcă-l privia jalnic, iar în poartă Elvira flutura o batistă mică, cît un porumbel sfios, ţinînd de mînă pe Titi care se freca la ochi cu pumnul. Deabia acum îşi aduse aminte David că nu şi-a sărutat copilul. Îi păru rău şi deschise gura să strige vizitiului să întoarcă. Dar, în aceeaşi clipă, se gîndi că întoarcerea ar fi un semn rău. Cine ştie, o fi chiar mai bine că nu şi-a luat rămas bun dela copil, căci asta poate să însemne că în curînd va veni acasă. Simţi îndată că gîndul acesta îi aduce puţină uşurare.

Eşind din orăşel, trăsura trecu pe lîngă o cruce mare de lemn, veche, pe care era

www.dacoromanica.ro

răstignit un Hristos de tinichea. David, căruia îi cam plăcuse să facă pe necredinciosul și să scandalizeze pe nevastă-sa spunînd că nu-i Dumnezeu, acuma se închină cucernic, bolborosind: „Doamne-ajută!“

— Da' ce s'aude, domnule? întrebă vizitiul, scuipînd între caii care alergau sprinten pe șoseaua adormită. Cică se face războiu! Să fie adevărat?

— Numai Dumnezeu poate să știe ce-o fi — zise David.

www.dacoromanica.ro

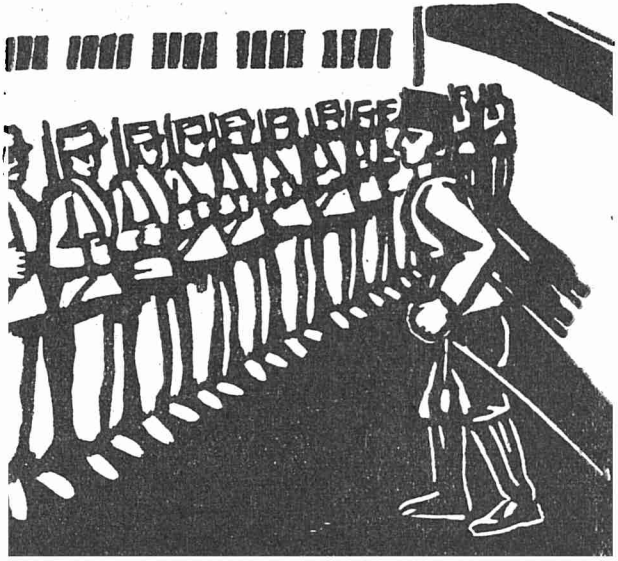

2.

Cea dintîiu noapte a avut numai visuri frumoase: parcă era tot acasă, parcă se învîrtia iarăş prin ogradă şi prin zăvoi, parcă vorbia cu Elvira şi săruta pe Titi. In noaptea a doua însă a visat un atac înverşunat şi o luptă cu baioneta în care el a fost rănit în burtă de sabia unui ofiţer duşman fioros la vedere.

www.dacoromanica.ro

Ofiţerii vorbiau numai politică, puneau la cale soarta ţărilor şi a popoarelor, şi doriau războiul cu gălăgie mare, cu scrîşniri de dinţi. David nu se simţia bine printre dînşii. Vitejiile acestea guralive îl scîrbiau. Dar îi plăcea să stea toată ziua în mijlocul plutonului, alcătuit numai din feciori de pe valea Someşului, care mai toţi îl cunoşteau, care toţi îl iubeau, care îşi făceau cruce ca şi dînsul, cînd se pomenea de războiu. Printre ei îşi pierdea mîhnirea, îşi regăsia încrederea şi căpăta parcă o nădejde vagă, cuprinsă în cuvintele „bun e Dumnezeu, şi mare".

Trimise de a doua zi o scrisoare lungă Elvirei, în care o îndemna să nu fie supărată, că poate nu va fi nimic, deşi altminteri, de cîte ori era singur, simţia că peste cîteva zile va fi ce n'a mai fost de cînd lumea.

Dealtfel acuma era pregătit şi liniştit. Îşi va face datoria. Pe urmă puţin îi pasă. Dacă aşa i-a fost scris?

Cu o zi înainte de-a pleca din Bistriţa şi-a scris testamentul, l'a sigilat cu ceară roşie şi l'a cusut în buzunarul dinlăuntru al vestei. Nu i-a tremurat de loc nici mîna,

www.dacoromanica.ro

nici inima. Se gîndia doar că, de-o muri, barem să se afle cine-a fost el și care i-au fost ultimele dorințe. Scriind însă i-a trecut prin minte de multe ori că, dacă va scăpa din prima luptă, scăpat va fi din tot războiul. Licăririle acestea îl bucurau. Avea încredere în presimțiri, mai ales în cele bune, cum are totdeauna omul în fața primejdiei sau a necunoscutului.

www.dacoromanica.ro

3.

Batalionul lui David a pornit cel dintîiu, în ziua cea dintîi.

Curtea cazărmii fusese plină de ţărani posomorîţi, de femei în lacrămi, de alergături, de strigăte, plînsete, înjurături, de zăpăceală. Pe străzi o îmbulzeală greoaie. Lumea străină urla de însufleţire şi bătea cu flori pe oamenii care mergeau să moară cine ştie pe unde şi pentru ce?

www.dacoromanica.ro

David habar n'avea unde se duce. Deabia a doua zi, într'o gară de prin şesul Ungariei, au aflat că se vor bate cu sîrbii. Dealtminteri lui nici nu-i păsa cu cine are să se bată. Ii era tot una. Trebuie să-şi facă datoria, încolo ce-o vrea Dumnezeu.

Era atît de calm parcă de cînd lumea numai războaie ar fi făcut. Amintindu-şi în treacăt de vieaţa lui tihnită din Năsăud, i se părea că visează, că viaţa aceea n'a existat aievea niciodată, cu toate că nu trecuse mai mult de zece zile de cînd primise telegrama cea grozavă. Parcă era alt om. Cel din Năsăud amorţise făcînd loc unui somnambul ce-şi zicea mereu, ca o încurajare şi o mîngăere:

— Imi voi face datoria...

Nu îndrăznia, poate nici nu era în stare să-şi dea seama ce s'a petrecut în sufletul său. Nici prin gînd nu i-a trecut să se întrebe ce-i datoria. S'a agăţat de cuvîntul acesta şi era mulţumit că într'însul a găsit un sprijin destul de puternic. Poate că, încercînd să se dumirească, n'ar fi avut liniştea şi stăpînirea de sine. Poate că, dacă ar fi vrut să afle, i s'ar fi deschis o prăpastie şi s'ar fi înfricoşat atît de mult

www.dacoromanica.ro

încît l'ar fi cuprins turburarea şi groaza. Poate că simţia toate acestea şi înadins înnăbuşia din rădăcină orice gînduri chinuitoare.

Ceilalţi ofiţeri, cei cari făcuseră politică şi vitejii acasă, acuma, apropiindu-se de cîmpiile morţii, deveniau din ce în ce mai nervoşi, galbeni la faţă şi răguşiţi la glas. David dimpotrivă avea pe buze un zîmbet de o mulţumire stranie, parcă s'ar fi dus la o serbare frumoasă, hotărît să plătească înzecit costul biletului. Cînd batalionul a jurat din nou credinţă împăratului, în faţa duşmanului, David a jurat din tot sufletul. Jurămîntul îi întăria credinţa în datoria mîntuitoare.

Cele dintîi bubuituri de tunuri i-au cutremurat puţin inima, iar sîsîitul gloanţelor care-i alergau pe lîngă urechi l-au spăimîntat. Mai ales însă cînd a văzut pe cel dintîiu flăcău din plutonul lui, alături de dînsul, căzînd cu faţa în jos, ca un sac de pămînt, fără şapcă şi cu faţa înroşită de sînge, — i-a trecut prin creieri, scurt, ca o fulgerare:

— Datoria e moartea.

Şi s'a buimăcit.

www.dacoromanica.ro

Pînă atunci, cum necum, uitase să-şi închipuie că războiul înseamnă moartea. Pînă atunci i se păruse ceva nelămurit, înfricoşător, dar fără să se gîndească numaidecît la moarte sau poate gîndindu-se la ceva mai rău ca moartea. Dar s'a lămurit repede. A înţeles şi s'a întărit mai mult. Gîndul morţii, îndată ce s'a ivit, nu l'a mai înfricoşat. Moartea-i pentru oameni. O aştepta deci cu seninătate, nepăsător, ca ceva trebuincios sau întâmplător. După ce a văzut primul mort şi apoi cu cît a văzut mai mult sînge a priceput că moartea alege şi că oriunde ar fi omul, îl ajunge. In seara întîiei lupte a numărat zîmbind şapte găuri de gloanţe în chipiu, în mînecele tunicii, în bufanţii pantalonilor. Gloanţele au bîzîit împrejurul lui şapte ceasuri necurmat, dar au căutat pe alţii, nu pe dînsul. Maiorul care rămăsese în marginea satului, cu vreo doi kilometri în urma liniei de moarte, ascuns în nişte mărăcini, a fost găsit rece, lovit în inimă de un glonte rătăcit, pe cînd el a scăpat fără nici o sgîrietură în ploaia ucigătoarelor năpîrci de oţel.

www.dacoromanica.ro

Ziua aceasta i-a dat siguranţa. Deaci încolo mergea prin focul cel mai năprasnic ca şi cum s'ar fi plimbat prin piaţa Năsăudului, într'o dimineaţă de vară, numai printre porumbeii vicarului. Soldaţii prindeau încredere şi îndrăzneală văzîndu-l. Era o cochetare cu moartea, nevrută, firească, pe care ceilalţi o numiau curaj sau eroism, dar care pentru dînsul era numai împlinirea datoriei. In curînd i-a mers vestea. Camarazii îl priviau cu puţină invidie, comandanţii cu respect. Au venit medalii şi cruci să-l răsplătească. El însă nu s'a bucurat şi nici nu le-a purtat. Zîmbia şi-şi zicea:

— Răsplată pentru datorie... Ridicol.

www.dacoromanica.ro

4.

Dar zilele, săptămînile, lunile trec mereu și războiul nu se mai sfîrșește. O biruință mare nu folosește cît o picătură mică de iod pe rana unui ostaș. Și biruințele atrag înfrîngeri, și înfrîngerile alte biruinți, și războiul ține.

David Pop, soldat viteaz și iscusit, a căpătat, împreună cu o stea mai mult pe guler, și o însărcinare mai de seamă: o secție de mitraliere. Războiul lung a făcut

www.dacoromanica.ro

din civilii neştiutori, ostaşi de frunte. Şi din Serbia l-au trecut în Galiţia, şi din Galiţia iar în Serbia, şi pe urmă în Polonia. S'a bătut în mlaştinile Pripetului şi pe malurile Dvinei, iar în cele din urmă a ajuns în valea Isonzului, unde s'a statornicit.

Trecuse doi ani de cînd David Pop n'a prea cunoscut zile fără trozniturí de tunuri şi fără lătrat de mitraliere. Alţii doriau pacea, casa şi familia, el nu mai doriă nimic. Se încăpăţînase în datorie ca un smintit într'o idee fixă. Alţii au găsit răgaz să se repeadă pe acasă, el n'a avut şi nici n'a căutat. Parcă-i era teamă că, de-ar ieşi o clipă din făgaş, şi-ar pierde deodată toată liniştea, s'ar reîntoarce în sufletul său cellalt David Pop, cel tihnit de odinioară. Şi atunci cine ştie ce s'ar alege din năzuinţele lui de-acuma.

Scria în fiecare săptămînă, regulat, Elvirei. Ii trimetea sărutări ei şi lui Titi, şi speranţe că în curînd se va sfîrşi, va veni, vor fi iar fericiţi şi tihniţi. Primia mai puţin regulat scrisori dela nevastă-sa, cu lacrimi, cu dorinţi, cutremurări de grije şi rugăminţi la Dumnezeu. Dar nici acestea

www.dacoromanica.ro

nu-l scoteau din socoteala lui. Îi era dor de nevastă și copil, un dor ciudat care nu-i abătea gîndurile dela datorie. Întîiu datoria, își zicea, și pe urmă tihna, pacea, dragostea.

Nici în vis nu mai umbla pe-acasă. Visa asalturi crîncene, lupte furtunoase, obuze ce se spărgeau lîngă el și-l lăsau nevătămat, comenzi desperate, gemete sfîșietoare. Visa și noaptea războiul pe care-l făcea ziua. Alții se visau mereu acasă și cînd se deșteptau plîngeau că visul n'a fost realitate.

www.dacoromanica.ro

5.

Acuma vieaţa i se scurgea într'o văgăună săpată adînc în stîncile Carsului, în dosul liniei de foc, la cîţiva paşi. Avea un pat ticluit din scînduri verzi şi o saltea moale, luată dintr'un sat părăsit, şi lumină electrică adusă şi pusă înadins spre a le batjocori mizeria. Aici trăia acuma împreună cu un căpitan croat, un locotenent şi doi sublocotenenţi unguri, cari

www.dacoromanica.ro

toată ziua înjurau și oftau după pace. De cînd trecuse la mitraliere, David fusese strămutat într'un regiment unguresc, unde se simțea foarte stingher, fiindcă el vorbia prost ungurește și nu se prea înțelegea cu soldații cari de altfel erau mai bătrîni, aveau copii acasă și veșnic se văitau și se jeluiau de oboseală și de dor. Și vieața deabia se urnia din loc aici, ca o apă mare căreia nu i se vede cursul.

In vizuina aceasta s'a pomenit, într'o bună zi, cu Alexe Candale, un prieten vechiu de pe la Universitate, un om uscățel, cu ochii negri foarte vii și pătrunzători, cu un glas tăios și cald. David l'a îmbrățișat și l'a sărutat. Ii asculta vorba ca o evanghelie. Erau luni de zile de cînd nu mai auzise un cuvînt romînesc. Nu se sătura privindu-l și auzindu-l. I se părea că truda războiului și veșnica amenințare a morții i-au mai înăsprit înfățișarea, dar că sufletul i-a rămas poate și mai aprins ca odinioară.

Erau singuri.

— Nu te-ai prea schimbat, Alexe — zise David cu o dojană zîmbitoare. Cum erai acum zece ani, ești și astăzi.

www.dacoromanica.ro

— Dar vremurile s'au schimbat cumplit — răspunse Candale repede, privindu-l drept în ochi, întrebător parcă.

David simţia în privirea prietenului o preocupare mare, o povară foarte grea ce-i apăsa inima, o îngrijorare însufleţită; dar nu înţelegea nimic. După o tăcere scurtă, Alexe urmă brusc, cu aceeaşi voce întrebătoare, sfredelitoare:

— De trei ori am fost rănit şi nu ştiu pentruce!

— Eu nici măcar sgîriat n'am fost, şi se împlinesc doi ani de cînd mă bat neîncetat. Cu sîrbii, cu ruşii, cu cazacii, cu italienii, cu toţi m'am lovit — zise David cu puţină mîndrie, ceeace nu prea era în obiceiurile lui.

— Ne vărsăm sîngele prin ţări străine şi nu ştim pentru ce! rosti Candale cu glasul de adineaori. Apoi, fiindcă în ochii lui David văzu aceeaşi nedumerire încăpăţînată, urmă pătimaş, din ce în ce mai aprins: Dar ce-avem noi cu sîrbii? Ce-avem noi cu ruşii ori cu italienii? Ce-avem? Spune-mi tu, că eu degeaba mă întreb! Ce ne-au făcut şi ce le-am făcut? Şi cu toate acestea ne măcelărim de atîtea

www.dacoromanica.ro

luni de zile. Tu habar n'ai ce s'au prăpădit din flăcăii noştri, cît sînge romînesc s'a vărsat! Au rămas satele pustii. Şi toate de geaba! Înţelegi tu? De geaba!... Ce va răsări din marea aceasta de sînge romînesc, din pămînturile îngrăşate cu cadavrele noastre? Crezi tu că vom avea noi vre-o mulţumire? Crezi?... E îngrozitor ce se petrece cu noi. Alţii cel puţin ştiu că se sleesc pentru ceva, alte neamuri. Dar noi?.... De ce? De ce?

David Pop îl asculta cu ochii mari, uluiţi aproape. I se părea că în faţă i se deschide o prăpastie în care va trebui să se rostogolească în clipa cînd îşi va arunca ochii spre dînsa. Simţia lămurit că începe să-l cuprindă o frică ciudată şi murmură grăbit, ca şi cînd s'ar fi agăţat de o funie salvatoare:

— Datoria, Alexe!

Candale însă izbucni aspru, hotărît:

— Datoria?... Orice datorie are margini!

Un sublocotenent bătrîn intră vesel, triumfător, aducînd cu mîndrie o veste de victorie cine ştie unde, şi, după ce o împărtăşi celor doi prieteni, adaugă singur, melancolic:

www.dacoromanica.ro

— Toate acestea însă nu ne apropie de pace.

Nu mai putură vorbi şi Candale plecă în curînd. David rămase încurcat, turburat, cum n'a mai fost niciodată. Mereu simţia prăpastia ameninţătoare în faţă, tot mai largă, mai chemătoare. Tocmai noaptea tîrziu, pe front, în dosul mitralierelor care măcăiau înfricoşător, în mijlocul ploii de oţel, tocmai atunci îşi mai veni în fire şi se pomeni deodată zicîndu-şi cu o uşurare:

— Alexe e pornit rău... Aşa a fost totdeauna... Datoria!

Şi privind cum un soldat schimba benzile de cartuşe, cum ochitorul corecta mereu maşina morţii, căutînd să străbată întunerecul din faţă, de unde veniau stăruitoare obuzele ce se spărgeau pe cer cu lumini galbene, semănînd gloanţe, văzînd rachetele luminoase înălţîndu-se în văzduh şi uitîndu-se deacolo minute întregi ca nişte ochi fără milă, aducători de moarte, David se gîndia numai la Candale şi, cu cît se gîndia acuma, cu atît se potolia. Alexe numai de boroboaţe s'a ţinut şi la Cluj, odinioară. Veşnic avea

www.dacoromanica.ro

certuri, ba cu studenții unguri, ba cu profesorii, ba din pricina manifestațiilor. Voia triumful dreptății și cine mai știe cîte altele. David însă nici atunci n'a priceput rostul vălmășirilor. Adică de ce ceartă, hărțuială? Ce folos? Parcă romînii nu vor fi tot romîni, oricît s'ar căzni să-i oropsească? Poftească oricine să facă pe Vasilie Precup ori pe Toader Hîrlău să nu mai umble în opinci și să nu mai doinească! Va să zică toate ciorăvăelile în privința aceasta sunt vorbe de clacă. Și la urma urmelor ce-au folosit frămîntările? Poate că mai rău au otrăvit sufletele, poate că...

In clipa aceea un obuz uriaș vîjîe ca o furtună în văzduh și îndată se înfige numai la cîțiva pași de dînsul, acoperindu-l cu pămînt împreună cu soldații dela mitralieră. Mașina își încetează brusc tăcăitul. Oamenii se desgroapă tremurînd, cu sudori de ghiață. David își scutură nisipul din păr și de pe haine, zicîndu-și cu un oftat în care era și mulțumire și părere de rău:

— Asta da, asta-i realitatea... Celelalte-s visuri și închipuiri.

www.dacoromanica.ro

6.

A doua zi i-a ieşit din cap de tot turburarea pricinuită de cuvintele lui Candale. Îşi urma vieaţa ca mai înainte: mitralierele şi somnul şi mîncarea. Altminteri nimic nu-l interesa. N'a mai cetit iarăş nici un ziar de cînd a început războiul. Adică de ce să cetească? Din jurnale să afle cum e războiul, el care, zilnic, în fiecare minut îi vede în faţă grozăvia şi simte de jur-

www.dacoromanica.ro

împrejur cum îl pîndește moartea? Camarazii veșnic discutau, veșnic făuriau planuri de viitor, iar deseori se certau împărțind Europa sau așezînd rostul popoarelor după pace. David stătea în vremea aceasta întins în pat cu ochii la becul electric, fără vreun gînd în minte, avînd doar sensația că țeasta i-e cu desăvîrșire goală, parcă războiul i-ar fi stors încetul cu încetul tot creierul.

Zilele se schimbau mereu neschimbate, nepăsătoare și nenumărate. David cel puțin nici nu le mai ținea seama. Ce folos? Ce-a fost ieri va fi și mîine. Nimic mai bun, nimic mai rău. Îi plăcea să vegheze așa, nemișcat, cu ochii deschiși fără să vază, cu urechile ascuțite fără să audă. Astfel barem își odihnia oasele și-și cruța nervii pentru ceasurile datoriei.

Într'o seară, stînd așa pierdut, a băgat de seamă, fără să vrea, că tovarășii lui sunt mai aprinși ca de obiceiu, că vorbesc înfuriați și, din cînd în cînd, aruncă spre dînsul priviri piezișe și bănuitoare. Mai ales un locotenent secui, foarte mustăcios și cu nasul vînăt, gesticula ca un desperat, sporovăia mereu nemțește și se

www.dacoromanica.ro

întrerupea brusc spre a înjura lung pe ungureşte. Atunci David a făcut ceeace nu făcuse niciodată: a întrebat pe căpitanul croat, ce s'a întîmplat? Doi sublocotenenţi au sărit fripţi:

— Ce s'a întîmplat? ţipară piţigăiat. D-ta nu ştii?... D-ta dormi, d-ta...

Căpitanul, mai potolit, îl lămuri:

— S'a întîmplat, amice, că romînii d-tale ne-au sărit în spate...

— Ca nişte bandiţi, ca nişte tîlhari! S'au repezit în Ardeal, poate că în clipa aceasta sunt în satul meu, poate că ticăloşii acuma devastează casa mea părintească! răcni locotenentul secui cu o privire sălbatică.

Era tocmai o zi de Marţi. Toate relele numai în zile de Marţi îl năpustiseră. Marţi!

David Pop se ridicase pe jumătate în pat şi acuma stătea cu ochii mari, largi, uimiţi. Se făcuse o tăcere adîncă în vizuină, întretăiată doar de respiraţiile furtunoase ale secuiului. Toţi se uitau la David întrebători, într'o aşteptare grea, ca şi cînd de o vorbă a lui ar atîrna mersul lumii întregi şi soarta războiului. El îi privi

www.dacoromanica.ro

pe rînd, își făcu gura pungă parc'ar fi vrut să zică ceva, clătină din cap în semn de nedumerire și apoi se lăsă iar pe spate cu mîinile încrucișate sub ceafă.

Un sublocotenent nu se putu stăpâni și zise celorlalți, pe ungurește, încet, dar așa încît să audă și David:

— Pun rămășag că-i pare bine... Zadarnic, are sînge de trădător!

David într'adevăr auzi, pricepu și tot nu spuse nimic. El știa că și-a făcut datoria deplin și nu se sinchisia de vorbele nimănui. In patruzeci și nouă de lupte crîncene nu-și pierduse niciodată sîngele rece, salvase situația de multe ori, drept care fusese de atîtea ori lăudat, decorat, îmbrățișat. Acuma să-și piarză firea?

Căpitanul însă, făcîndu-se a nu auzi vorbele sublocotenentului, curmă tăcerea întrebînd fără înconjur:

— Tu ce zici, camarade?

Glasul răsună ca o acuzare. David avu o tresărire. Parcă i se urca un nod greu în piept, gata-gata să-l sugrume. Răspunse repede:

— Ce-mi pasă mie?... Eu știu că-mi fac datoria. Incolo tune, fulgere...

www.dacoromanica.ro

Şi se întoarse încet, oftînd, cu faţa spre peretele de stîncă, unde pe cîteva cuie îi erau atîrnate hainele şi armele, toată averea lui de azi.

Căuta să fie liniştit, şi nu mai putea. Simţia că îi furnică ceva prin inimă, că în minte pornesc deavalma gînduri stranii. Se silia să nu dea ascultare discuţiei camarazilor, cum a făcut totdeauna, şi nu izbutia. Auzia neîncetat, ca nişte stropi de plumb ce i-ar fi picurat pe creieri:

— Ticăloşii.... Trădătorii... Valahii.... Transilvania....

Ura şi furia ofiţerilor i se izbiau de timpane, îi pătrundeau în sînge, i se coborau în suflet şi i-l răscoliau cumplit. Se pomenia că pe buze i se grămădesc răspunsuri şi ocări, simţia că ocările îl chinuesc.

— Trebuie să fiu liniştit! Ce-mi pasă mie? Ce am eu să mă amestec? îşi zicea mereu şi tot de atîtea ori se hotăra să nici nu se gîndească la ceeace se petrece împrejurul lui.

Dar liniştea îl ocolia acuma. Vorbele ofiţerilor i se înfipseră adînc în urechi şi-i răsunară toată noaptea. Şi noaptea aceea

www.dacoromanica.ro

a fost înfricoşătoare şi nesfîrşită, cu toate că nici un bubuit de tun şi nici un foc de puşcă n'a cutremurat-o. Ceilalţi dormiau duşi, sforăiau straşnic şi din cînd în cînd tresăriau sau strigau speriaţi prin somn. El însă n'a putut închide ochii nici un minut deşi stătuse aproape douăzeci şi patru de ceasuri în mijlocul pîrjolului şi era zdrobit de oboseală. Acum n'o mai simţia. Acuma capul îi vuia de gînduri, parcă toate cele înnăbuşite în doi ani de zile s'ar fi năpustit deodată asupra lui să-l strivească sub povara lor.

Işi aduse aminte de Elvira şi de Titi şi-l cuprinse un dor sălbatic. I se făcu în inimă un gol mare, mistuitor şi dureros, iar ochii i se umeziră.

— Doi ani! Doi ani! murmură dînsul înduioşat.

Apoi îndată îi năvăliră în minte iarăş vorbele ofiţerilor, ocările şi ameninţările. Şi pe urmă brusc i se aprinse în gînd întrebarea lui Candale, ca o făclie puternică: „De ce ne vărsăm noi sîngele?“ Şi drept răspuns se îmbulzia vorba căpitanului, de mai multe ori, obsedantă:

— Romînii ne-au sărit în spate...

www.dacoromanica.ro

Niciodată cuvîntul acesta, „romînii", nu i-a sunat în urechi mai ademenitor ca acuma. Il repeta mereu în gînd, îl rostiau în neştire şi buzele lui, fără glas, cînd duios, cînd aspru, cînd dulce, şi simţia ca o mîngăiere de mamă rostind:

— Romînii... Romînii... Romînii...

Şi deodată se pomeni închipuindu-şi ce-ar fi dacă în Năsăud solgăbirăul ar fi romîn, şi silvicultorul, şi judecătorul, şi jandarmii, şi în Bistriţa iarăş numai romîni la tribunal, la primărie, la şcoli, pînă şi fişpanul să fie romîn. Şi pretutindeni, în toată Transilvania, numai romîni. Ce-ar fi?

Gîndul îl bucură ca pe un copil şi adăugă zîmbind în sine:

— Chiar şi honvezii să fie sub comandă romînească.

Se opri brusc, parcă s'ar fi speriat că-l bat asemenea gînduri.

— Nu se poate!... Auzi, ce copilării!... Copilării!... Prea ar fi...

Murmură de cîteva ori „copilării", dar în curînd iar se surprinse zicîndu-şi:

— Romînii au intrat în Ardeal... Poate că au ajuns şi pe la noi?... Poate că acum solgăbirăul e romîn în Năsăud...

www.dacoromanica.ro

Vedea cu sufletul toată harta Transilvaniei, încercuită de Carpații sălbatici, cu oștiri multe, coloane nesfârșit de lungi repezindu-se vijelios prin trecătorile strîmte și întortochiate, intrînd prin sate unde femeile și copii se uitau cu uimire din porți, înaintînd fără zăbavă prin Alba-Iulia, prin Cluj, prin Sibiu, spre Tisa, irezistibile, cine știe pînă unde?

Deodată însă îi bîzîiră în urechi ocările secuiului, vedenia pieri și în schimb începu să se gîndească ce lupte grele trebuie să fie acolo cu dușmanul care a năvălit în țară. Un fior de rușine îi trecu prin tot corpul, dîndu-și seama că s'a bucurat o clipă de pătrunderea oștirilor dușmane pe pămîntul patriei. Dar iarăș îndată, instinctiv, murmură trist și îngrijorat:

— Dușman... dușman...

Il durea în suflet cuvîntul. Mai simțise el odată durerea aceasta o clipă, cu vreun an în urmă, în Galiția. Un val de ruși ajunsese pînă la piedicile de sîrmă ghimpată în fața tranșeei lui. Cîțiva începuseră să taie sîrmele cu foarfece grele, cînd David porunci să latre mitralierele. Două

www.dacoromanica.ro

minute a ținut toată afacerea. Rușii se rostogoliseră pe rînd, doborîți parcă de o coasă uriașă, nevăzută. Puțini se întoarseră năuciți și o luare la fugă înapoi, urlînd ca niște fiare căzute în capcană. Măcăitul mașinii îi urmăria necruțătoare, îi izbia din spate, îi prăvălia la pămînt. In apropiere, încurcați printre sîrmele încîlcite, cu trupurile însîngerate de gloanțe și sfîșiate de ghimpii de oțel, zeci de vrăjmași se văitau, înjurau, gemeau. Printre glasurile de suferință și de spaimă, David a auzit lămurit o jeluire:

— Mamă, mamă!... Sufletul meu, mamă!

Pe-atunci David avea sub dînsul flăcăi de pe Someș. Unul dintr'aceștia zise mirat și plin de milă:

— Auziți?... Muscalul se vaită pe românește...

David n'a spus o vorbă, a tresărit scurt, simțind o săgeată în inimă, s'a gîndit o clipă că trebuie să fie vreun basarabean, dar s'a recules repede, zicîndu-și: „Fie ce-o fi, dacă-i muscal e dușman!“

Acuma însă își amintia îngrozit gemetele acelea, le auzia limpede, jalnice, pă-

www.dacoromanica.ro

trunzătoare, amestecîndu-se cu altele care-i sfîşiau sufletul. Bîlbîi cutremurîndu-se:

— E îngrozitor să se ucidă frate pe frate!

Şi tot atunci i se înghesui în minte întrebarea:

— Ce-aş face eu să fiu acolo, în faţa lor, cu mitralierele mele?

Inima i se strînse ca într'un cleşte înroşit. In loc de răspuns însă îşi zise iar, mai prăpădit:

— E cumplit... Frate pe frate... Bine că nu sînt acolo.

Îşi făcu cruce şi murmură uşurat puţin:

— Bine că nu sînt acolo... Ar fi cumplit... Aici ştiu că-mi fac datoria şi nu-mi mai pasă de nimic.

Aţipi spre ziuă şi se visă în Transilvania, prin Năsăud, cu Titi în braţe, sărutînd pe Elvira, apoi deodată în faţa unei compănii romîneşti, cu mitralierele lui, nehotărît, îndurerat, gîndindu-se zdrobit de groază: „Ce să fac? Ce să fac?“...

www.dacoromanica.ro

7.

Se deşteptă asudat, obosit, uluit. Porni să-şi facă slujba ca pînă acuma, cu sînge rece, dar i se păru că tovarăşii lui, deşi nu mai vorbiau nimic de războiul cel nou, îl urmăriau mereu cu ochi bănuitori. El însuş se simţia oarecum vinovat şi deabia mai îndrăznea să le înfrunte privirile. Se temea că i se cetesc pe faţă gîndurile care l-au torturat azi-noapte. Il înfuriau acuma

www.dacoromanica.ro

gîndurile acelea, fiindcă îl urmăriau într'una şi-i răscoliau liniştea care-i dăduse puterea doi ani de zile să-şi facă datoria pretutindeni, care-l scăpase de toate grijile şi dorinţele.

— Imi voiu împlini datoria pînă la capăt!... Datoria!... Datoria!... îşi repeta necăjit şi stăruitor căutînd să-şi recîştige astfel echilibrul. Dar simţia cu mirare şi spaimă că cuvîntul acesta nu mai e în stare să-i potolească nici creierii, nici sufletul, că acuma îndată se ridică, mai otrăvitoare, întrebarea: „Care datorie?“ şi că la aceasta nu mai găseşte nici un răspuns mulţumitor.

S'a bucurat cînd, după amiazi, i s'a dat o însărcinare mai primejdioasă. Poate va avea norocul să-l izbească şi pe el un glonte, să se sfîrşească brusc toate gîndurile şi temerile. Tot moartea e cel mai bun leac pentru orice durere. Niciodată nu intrase în luptă cu dorinţa, sau măcar cu gândul de-a muri. Azi însă moartea i se părea o binefacere. De ce să se chinuiască, să tremure mereu că-l vor trimite şi pe dînsul „acolo“?

www.dacoromanica.ro

Dar moartea nu-l voia. Ii muriră aproape toţi oamenii dela mitraliere, fu silit în cele din urmă să se aşeze el la ochitor şi totuş, nici o fărîmă de oţel nu se apropiă de dînsul. Parcă înadins îl ocoliau gloanţele. Unde se ducea el, nu mai şuerau cu atîta înverşunare.

Zdruncinarea luptei însă tot îi mai mulcomi gîndurile. Dormi buştean, iar când se sculă, îşi zise triumfător:

— Dacă-ţi faci datoria, nici dracul nu te atinge!

Se linişti într'adevăr. Doar că acuma aştepta cu nerăbdare comunicatele de războiu şi că în comunicat se pomenia căutînd întîiu şi întîiu „frontul romînesc“ şi cetind rîndurile acelea veşnic cu o strîngere de inimă.

www.dacoromanica.ro

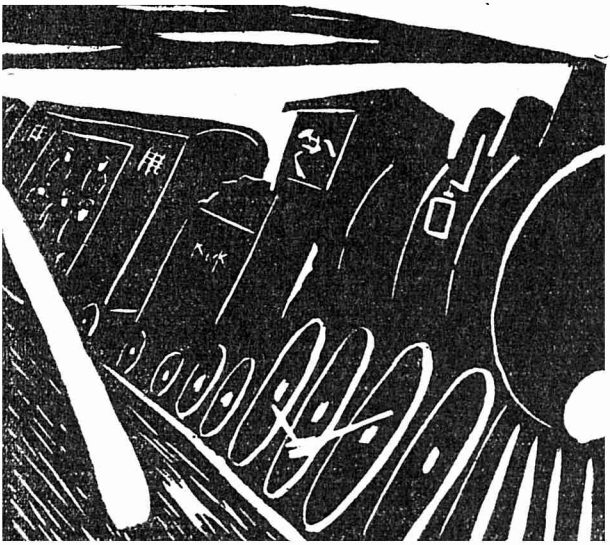

8.

Peste zece zile apoi veni un ordin urgent: regimentul se va învagona imediat şi va fi transportat pe teatrul de războiu din Transilvania.

David nu avusese vreme nici măcar să-şi dea bine seama ce s'a întîmplat. S'a pomenit într'un vagon, împreună cu o mulţime de ofiţeri, între care şi Alexe Candale, care-l pironia mereu cu ochii

www.dacoromanica.ro

întrebători, înfierbîntaţi. Dar n'au putut schimba nici o vorbă pînă tocmai a doua zi, într'o staţie mică, unde trenul poposia vreo două ceasuri.

Candale l'a întrebat repede, înnăbuşit:

— Ei, ce faci?

David aşteptase întrebarea, care totuş îl ului cumplit. Răspunse tot printr'o întrebare:

— Dar tu?

— Eu voiu trece la ai noştri îndată ce voiu putea. In orice caz ştiu că n'am să trag nici un singur foc de puşcă... Mai bine să mă omoare ei pe mine, decît să lovesc eu pe vreunul dintr'înşii... Nu?

David nu răspunse. Nu-i veni în minte la repezeală nici un răspuns. Deabia pe urmă zise cu sfială, aproape tremurînd de emoţie:

— Dar datoria?... Dar jurămîntul?

Candale n'avu vreme să spună nimic. Din faţa lui se vedea însă un dispreţ ciudat pentru vorbele lui David. Simţiră că ceilalţi ofiţeri îi priviau şi că în privirile lor era o bănuială. Trebui să se despartă.

www.dacoromanica.ro

Uruitul roatelor de oțel, sgomotul monoton al trenului în mișcare îi închideau ochii. Stătea nemișcat, aproape sgribulit, într'un colț, pe canapea, și mintea îi fierbea. In compartiment ofițerii nu-l mai luau în seamă, vorbiau, rîdeau, fumau și doriau strivirea „valahilor". Din toate sporovăelile David n'auzia decît „strivirea valahilor" și cuvintele acestea îl revoltau atît de mult că-i trebuiau sforțări uriașe să se stăpînească, să nu izbucnească.

— Ce mă mai necăjesc zadarnic? își zicea mereu, căutînd să se potolească. De ce?... Datoria-i datorie.

Nu izbutia și-și mușca buzele și încerca iarăș vorbe mulcomitoare:

— De ce adică mă prăpădesc cu firea? De ce mă chinuesc? Eu sînt de vină că trebuie să mă duc „acolo"?... Eu n'am vrut... Nu vreau... Mi-e groază... Dar trebuie să-mi fac datoria! Trebuie, trebuie!

Se agață de vorba aceasta și o bombăni zăpăcit, torturat, ca un cîntec de jale, fără încetare, cine știe cîte ceasuri:

— Trebuie! Trebuie! Trebuie!

www.dacoromanica.ro

9.

La Arad trupele fură debarcate și trimise într'un lagăr, afară din oraș, unde mai poposia un regiment, sosit cine știe din ce parte a Rusiei.

David nu mai avea stare. Cu cît se apropia de front, cu atît inima îi svîcnia mai strînsă, cu atît în creieri i se îngrămădiau gînduri și vorbe care-l ardeau. Se plimba acum, cu capul în pămînt, printre

www.dacoromanica.ro

corturile ridicate în grabă, printre soldaţii obosiţi care mîncau, cîntau, înjurau. Parcă în toată lumea aceasta numai el ar fi fost chinuit de teama frontului, de ziua de mîine, de întîlnirea cu „ei". Ceva îl mîna neîncetat, undeva, oriunde, numai să nu-l podidească deodată un plîns cumplit, să se facă de batjocura oamenilor, el, care mersese veşnic cu fruntea sus, în cele mai furioase ploi de foc.

Rătăcind prin cuprinsul lagărului se pomeni deodată în faţa unui ofiţer ras de mustăţi, cu ochii mici, cu un nas subţire, cu bărbia ascuţită. Se opri fără să vrea. Faţa aceasta parcă-i era cunoscută. Ofiţerul trebuie să fi avut aceeaşi impresie, căci, după o clipă de ezitare, se repezi la David cu mîinile întinse, strigînd cu o bucurie sinceră:

— David Pop!

— Intocmai, răspunse David strîngîndu-i amîndouă mîinile. Era mai să nu te recunosc fără barbă şi fără mustăţi.

— Le-am sacrificat pe altarul patriei de frica lighioanelor — zise ofiţerul luîndu-l de braţ şi apoi urmînd cu mirare: Dar bine, tragă, tu, tu, ofiţer? Ce-ai pă-

www.dacoromanica.ro

ţit?... Eu credeam că trîndăveşti la Năsăud şi că acuma faci parte din comisiunea care ese cu prapori şi icoane să întîmpine pe dorobanţii romîni... Ei, ce zici?... In frumoasă încurcătură ne-au aruncat întîmplările acestea şi pe noi, cei care sîntem la datorie.

Era un prieten bun al lui David, avocat din Bistriţa, Emil Oprişor. David îl ştia „şovinist turbat", cum le zicea dînsul odinioară celor ce nu se astîmpărau. A fost chiar închis o lună în temniţa dela Seghedin pentrucă a îndemnat pe ţăranii din Vărarea, care erau în proces cu Saşii din Pinteneasa, să nu se dea bătuţi şi pentrucă, în urma aţîţărilor lui, Vărărenii au împuşcat vreo cîţiva boi de-ai saşilor pe pămînturile împricinate.

Veselia prietenului însă îl turbura. Cum poate fi atît de vesel cînd pleacă „acolo"?... Sau poate că Oprişor s'a hotărît, ştie ce va face?... Nu se putu opri şi-l întrebă îndată, scurt, cu mult înţeles şi puţină răguşeală în glas:

— Tu ce zici?

Aştepta răspunsul cu inima ghemuită.

www.dacoromanica.ro

Emil Oprișor răspunse însă fără șovăire, repede, cu o nepăsare uimitoare:

— Ce zic, dragul meu?... Zic că trebuie să ne facem datoria. Iată!... Există oare altă posibilitate? Eu nu văd. Doar s'o ștergi la dușman... (David tresări auzindu-l cu cîtă răceală rostește cuvîntul „dușman"). Asta însă nu se poate. Intîiu fiindcă ai jurat și ești obligat să-ți ții jurămîntul. Eu nu admit trădarea nici subt pretext că o faci pentru țară sau pentru neam. Trădătorul e un ticălos, ori și ce motive l'ar îndemna la trădare. Mai ales că motivele totdeauna, înțelegi, totdeauna sunt interesate într'un fel sau altul și izvorîte din egoisme lașe. Pe urmă chiar presupunînd că ai vrea să treci la dușman, întrebarea este: poți? Eu cred că nu. Fii sigur că pe noi ne supraveghează mii de ochi. O mișcare suspectă și te trezești cu glontele în spate sau, în cazul cel mai rău, cu ștreangul. Și apoi, la urma urmelor, dușmanu-i dușman. Dacă trage el în tine, tu să nu tragi?

David nu se putu stăpâni. Il întrerupse cu atîta mirare în voce încît Oprișor se zăpăci o clipă:

www.dacoromanica.ro

— Tu?... Tu?

— Dragul meu — reluă Oprişor cu o uşoară şovăire — înainte de toate să ne înţelegem că războiul e război, va să zică ceva extrem de tragic, tot ce cunoaşte lumea mai tragic. Ce poate fi mai cumplit decît să ucizi pe cineva care nu ţi-a făcut niciodată vreun rău, pe un biet necunoscut din cine ştie ce ţară depărtată, care poate să fie cel mai cum se cade om de pe suprafaţa pămîntului? Dar, de vreme ce războiul există, poţi tu, simplu candidat la moarte eroică, vorba ceea, să mergi împotriva curentului, să te pui de-a curmezişul nebuniei generale?... Slavă Domnului, mai romîn ca mine nu cred să fi fost mulţi. Am suferit, ştii bine, pentru sentimentele mele neprecupeţite. Mi-ar fi drag şi poate că sufletul meu doreşte chiar izbînda duşmanului, doreşte în adîncul său ca Ardealul să fie romînesc, cum se cuvine, deşi — să-ţi spun sincer — nu prea cred. Totuş, în situaţia în care ne aflăm, noi nu putem decît să ne facem datoria pînă la moarte. Dealtfel eu, îţi mărturisesc, aşi prefera să cad de gloanţe romîneşti,

www.dacoromanica.ro

decît de ruseşti. Murind aşa, voiu avea impresia că mor, măcar în sens negativ, pentru triumful romînilor.

— Ce lesne se găsesc toate argumentele — murmură David îndurerat.

Tăcură amîndoi cîteva clipe fără să se privească. Simţiau amîndoi că-i desparte un zid şi că nu se vor putea înţelege. Vorbiră pe urmă de altele, îşi schimbară impresiile celor doi ani de lupte, amănunte simple despre fluturarea aripelor morţii. Vorbind, încercau amîndoi să zîmbească, să pară veseli, dar niciunul nu izbutia. Inima lui David era cuprinsă de un frig mare, încît se minuna că nu-i dîrdîe dinţii.

Apoi se despărţiră ca doi străini. Îşi dădură mîna, îşi urară noroc, iar David îi zise la revedere pe nemţeşte, ca şi cînd ar fi vorbit cu oricare din camarazii ceilalţi, cei de care sufletul său nu era legat prin nici-o fibră. Rămase pe loc şi se uită lung în urma lui Oprişor care mergea cu capul sus, legănîndu-şi puţin corpul şi tăind aerul cu o cravaşă moale, foarte liniştit şi nepăsător. Privindu-l, David se pomeni că-l invidiază.

www.dacoromanica.ro

— Iată un om fericit care ştie ce are să facă! se gîndi dînsul, trecîndu-i prin creieri, ca o fulgerare năpraznică, toate frămîntările şi chinurile care pe dînsul îl făceau să nu ştie ce are de făcut.

Cînd Oprişor dispăru după corturi, David se întoarse mai abătut. Mîncă, se culcă şi se svîrcoli toată noaptea. Gîndindu-se la vorbele reci ale lui Oprişor, îşi aminti cuvintele lui Candale şi mai ales privirea lui fierbinte, hotărîtă. Il usturau creierii şovăind între amîndoi. Dacă ei ar fi vorbit la fel poate că s'ar fi hotărît şi dînsul. Astfel însă vedea că argumentele tăioase ale lui Oprişor sunt tot atît de uluitoare ca şi văpaia din ochii lui Candale, pe cînd sufletul lui nu e în stare decît să se revolte, să sufere şi să geamă.

In cele din urmă nu mai putu. O oboseală mare îl doborî. Adormi murmurînd:

— Mîine!

Cu amînarea aceasta se mai potoli şi zilele următoare. Işi dădu seama că toate planurile şi hotărîrile ar fi zadarnice. Să vedem ce va aduce ziua de mîine! Atunci

www.dacoromanica.ro

cînd îi va vedea, atunci... Cine știe? Împrejurările fac să se prăbușească hotărîrile cele mai oțelite. Dar mi-te nehotărîrea și ezitările lui? De ce să-și închipuiască cum că va face așa, cînd poate va trebui să facă altfel?

www.dacoromanica.ro

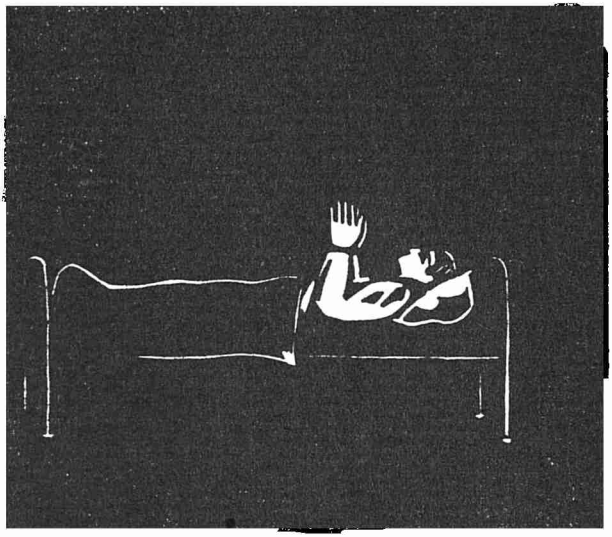

10.

Incepu să se roage în fiecare seară, sgîrcit în patul ce se nimeria să-l aibă, cu faţa veşnic spre perete, în vreme ce camarazii lui jucau cărţi, beau, fumau şi urlau înjurături sclivisite. Simţia o nevoie mare să se prostearnă, să se umilească, să ceară un ajutor supra-omenesc. Numai Dumnezeu ar fi putut să-i mai dăruiască o mîngîiere adevărată, un leac alinător.

www.dacoromanica.ro

In fiecare seară repeta cu desnădejde, fierbinte, ca un copil bătut de o mamă vitregă:

— Tatăl nostru care eşti în ceruri...

Şi adormia acum veşnic cu Dumnezeu pe buze.

www.dacoromanica.ro

11.

După cîteva zile de aşteptare înfrigurată, porniră. Se spunea că merg spre Făgăraş. Mai cu trenul, mai pe jos, în marşuri grele, grăbite, istovitoare.

A doua zi, spre seară, trecură Oltul şi poposiră într'un sat aproape pustiu, cu casele mici, posomorîte. Doar cîteva femei şi moşnegi se ascundeau prin dosul porţilor de nuiele, cei ce n'au putut sau

www.dacoromanica.ro

n'au avut inimă să fugă. Îi zicea Porumbacu. Se știa că o puternică coloană românească se îndreaptă într'acolo în mare grabă. Mîine în zorii zilei poate se va întîmpla ciocnirea. Mîine!... Trupele avură un repaos de cîteva ore, ca mai pe urmă să poată începe mai odihnite să-și croiască șanțurile de apărare.

David era mort de oboseală, cum nu fusese niciodată. Se trînti într'o casă părăsită și adormi buștean. Nu-i trebui nici mîncare, nici băutură. Somnul singur mai putea să-i dea alinarea de care avea nevoie spre a nu fi silit să se gîndească la nimic.

Cînd îl sculă ordonanța, era întunerec beznă. Se frecă la ochi, se întinse și-și pocni oasele. Miezul nopții. Somnul nu se îndura să-l părăsească. Nici nu auzi cînd soldatul îi spuse că i-a venit o scrisoare, se bucură însă ca o mireasă, văzînd-o. Se învioră dintr'odată. Își aruncă ochii la scris, în lumina jigărită a unui opaiț. Era dela Elvira. O ceti zîmbind mereu și cu ochii scăldați în lacrimi de înduioșare. Nevasta îi scria numai nimicuri, dar acelea i se păreau mai scumpe

www.dacoromanica.ro

acuma ca toate comorile lumii. Îi spunea că Titi vorbeşte mereu de tata, că s'a făcut mare şi cuminte, că se joacă numai de-a războiul. Îi spunea că e cam supărată fiindcă deabia mai găseşte lucrători, că toţi bărbaţii s'au dus la război, arde-l'ar focul de război; că s'au scumpit toate de nu mai e de trăit. Şi-i mai spunea că mai toţi funcţionarii au fugit la Cluj, iar unii chiar la Budapesta, încît au rămas numai romînii care însă trăesc cu frica 'n spate, căci cine ştie ce-o fi dacă vor începe să se bată şi pe-acolo şi să tragă cu tunurile, să prăpădească tot ce le-a mai rămas bieţilor oameni...

— Aha, va să zică e scrisă după... — îşi zise David începînd să cetească a doua oară, oprindu-se acuma la fiece cuvînt, căutînd printre rînduri ceeace nu era în rînduri.

Indoi frumos scrisoarea şi o puse în buzunar, deasupra inimii; şi parcă bucata de hîrtie îi încălzia sufletul.

— De-ar şti ea, săraca, prin ce trec eu acuma — se gîndi apoi, pregătindu-se. De-ar şti!

www.dacoromanica.ro

Porni mai liniştit din casă. Eşind se lovi cu capul de pragul de sus. Incepu să înjure, dar se întrerupse repede:

— De bună seamă numai rău îmi prevesteşte... Doamne-ajută!

Sufla un vînt aspru, tomnatic, sub cerul cenuşiu, fără stele. In toate casele se simţia o fierbere ca într'un muşuroi în care un poznaş a izbit cu piciorul: porunci, şoapte, ţipete scurte, zăngănituri grele. Se urnia oastea. Căsuţele păreau nişte mormane de groază în bezna nopţii, iar pomii desfrunziţi deabinelea fîşiau, plîngeau, se legănau în bătaia vîntului.

Pe o muche de deal, pleşuvă, la cîteva sute de paşi depărtare de sat, tranşeele erau croite. Acum aveau să le potrivească, să le adîncească, să le înţepenească. Lucrul începu fără zăbavă. Felinarele slabe licăriau ca nişte semne fantastice în şanţurile întortochiate, în vreme ce sapele, hîrleţele, vîjîiau şi loviau surd pămîntul adormit, care suferia nepăsător să fie crestat şi scormonit.

Munca tăcută, aspră, asudată, ţinu pînă 'n zorii zilei.

www.dacoromanica.ro

David, împotriva obiceiurilor sale, nici nu se sinchisia ce-i făceau oamenii. Şedea greoiu pe un hat, cu coatele pe genunchi, sfredelind din ochi întunerecul care îndolia toată împrejurimea. Dorul de-acasă i se furişa în inimă pe nesimţite. Incepu să-şi amintească amănunte din vieaţa lui tihnită de oţinioară. Şi fiecare amintire îi aprindea mai mult sufletul. Vieaţa aceea i se părea acuma atît de dulce, o rîvnia cu atîta patimă, încît toată fiinţa şi-o simţia îndurerată. Se plimba cu gîndurile prin Năsăud, îmbrăţişa pe toţi oamenii care treceau podul Vicarului, zîmbia la dînşii cu o dragoste frăţească. Chiar şi ovreii, pe care nu-i putuse suferi niciodată, acuma îi apăreau drăguţi, fiindcă erau de-acasă. Dar Elvira, cu surîsul ei supus, cu ochii ei calzi, îngăduitori, veşnic blîndă, silitoare! Dar Titi cu graiul lui drăgălaş, cu gingăşiile lui fermecătoare!

Cîte-o înjurătură ungurească îi întrerupea din cînd în cînd reveria, îi aducea aminte cît e de departe de dorurile ce-l frămîntă pe dînsul. Sau cîte-un răbufnit

www.dacoromanica.ro

de tîrnăcop, sinistru, parc'ar fi săpat la morminte.

Se mira cum nu şi-a dat seama atîta vreme în ce vălmăşag mohorît trăeşte? Sînge, moarte, schije de obuze, sîsîit de gloanţe, troznete, explozii, murdărie, sudoare... ce vieaţă! Şi el a trăit-o doi ani încheiaţi fără să se gîndească o clipă la vieaţa cealaltă, cea adevărată, fără s'o dorească măcar!

Şi apoi în clipele următoare îi părea rău că nu i-a fost dat să rămînă pînă la sfîrşit aşa cum începuse. Nepăsarea, răceala, nesimţirea aceea erau atît de mulţumitoare! Cum şi de unde le-a luat? Şi mai ales cum şi de ce le-a pierdut? Nici acuma nu-şi dădea bine seama, sau nu voia. O vorbă ca oricare alta, fără să se fi silit barem a-i pătrunde înţelesul bine, a fost în stare să-l facă să uite tot şi toate doi ani de zile. Şi acuma o simţire nedesluşită, trezită în sufletul lui deodată, nechemată, oropsită chiar şi împotriva căreia s'a sbătut din răsputeri, îi turbură sufletul, îi chinueşte şi în acelaş timp îi îndulceşte vieaţa. Zadarnic se mai trudeşte să aleagă, să hotărască. A-

www.dacoromanica.ro

cuma de geaba ar încerca să mai repete cuvîntul „datorie". Simte că a devenit o vorbă goală, fără puterea de a-l mai supune orbește, dar totuș destul de puternică încă pentru a-l împiedeca să i se împotrivească. Sufletul lui înfierbîntat, torturat de-o dragoste fără margini, nu găsește în mintea lui un sprijin deajuns de solid care să-i deslege mîinile și să-i împace temerile.

Zorile coborau din cer gingașe, mîntuind lumea de încălecarea întunerecului. Incetul cu încetul împrejurimile se desveliră. O geană de soare se ivi după un deal îndepărtat, poleind ușor pămînturile îmbrumate.

David nu se mai sătura privind acuma locurile acestea. Parcă în vieața lui n'ar fi văzut o priveliște mai frumoasă. Poate numai hotarele Năsăudului, cu pămînturile lui, cu porumbiștile, livezile și zăvoiul lui l'ar fi bucurat într'atîta. Toate-i păreau ca 'n povești și-i erau atît de dragi încît îi venia să le îmbrățișeze. Coasta gălbuie ce se cobora lin pînă în spre un sat necăjit, ascuns pe malurile unei gîrle, șoseaua ce se ținea mereu de pulpana

www.dacoromanica.ro

gîrlei, și pădurea mohorîtă ce urca repede dincolo cît vedeai cu ochii.

— De ce m'oiu fi bucurînd așa ca un nerod? își zise mirîndu-se singur. Parcă n'aș mai fi văzut destule rîpe și sate și...

Dar apoi îndată se răsgîndi:

— Iată-mă iar în Ardeal — și gîndindu-se, simția cum i se umflă inima și mai tare, cum priveliștea se înfrumusețează parcă și mai mult.

In clipa cînd soarele deabia răsărit se ascunse iarăș în pînzișul posomorît de nouri ce închidea văzduhul, din spate porni brusc un bubuit înnăbușit, greu, urmat de un vîjîit care se îndepărta cu iuțeala fulgerului. David tresări, speriat.

— Uite cum îmi bate inima! își zise zîmbind. Parc'ar fi primul bubuit de tun, acum doi ani... E de-al nostru! adăogă apoi căutînd să ghicească direcția obuzului.

Dar nu văzu nimic și se necăji puțin.

Bubuiturile se întețiră apoi, topindu-se într'o uruială profundă și amenințătoare. La bubuiturile pe care dînsul le cunoștea bine după sunet, răspunseră curînd altele, surde, scurte, răgușite.

www.dacoromanica.ro

— Au început și deacolo...

La dreapta și la stînga, de departe, auziră mai pe urmă focuri dese de pușcă și ticăitul mitralierelor. Il dureau ochii uitîndu-se, cercetînd doar-doar va descoperi ceva. Dar sgomotul continuă ceasuri întregi, cînd mai viu, cînd mai domolit, fără să vază nimic.

— Unde-s? Unde-s? murmură David mereu cu inima strînsă și cu broboane de sudori fierbinți pe frunte.

Deabia spre amiazi zări dincolo de satul din vale un uriaș vierme verzui tîrîndu-se pe șosea, deasupra căruia se îngrămădi îndată o ploaie de nouraşi albi de șrapnele. Aceasta însă n'a ținut mai mult de două trei minute. Viermele dispăru grabnic în pădure.

— Sunt ei! șopti David încremenit. Deacu începe...

Văzu apoi obuzele dese răbufnind printre copaci, în locul unde coloana a intrat în desiș. Pe urmă tunurile tăcură puțin. In sfîrșit, cînd prin pădure s'au zărit oameni și căruțe, focul a reînceput și nici n'a mai încetat pînă seara tîrziu. In fața tranșeelor lui sau măcar prin a-

www.dacoromanica.ro

propiere nu se arătase însă nimic. Mitraliera lui nici nu deschisese gura toată ziua. Soldații ședeau pitiți în șanțuri, spuneau glume grosolane, numărau bubuiturile și păduchii, sau scriau acasă cărți postale, pe genunchi, gînditori. Apoi cu cît întunerecul se îngroșă, cu atît sgomotele luptei se potoliră, pînă ce nu se mai auziră decît focuri de armă singuratice, speriate, ca ultimele spasmuri ale unui muribund.

O curiozitate arzătoare îl rodea pe David acuma. Ce s'o fi întîmplat? Unde s'au bătut? S'a sfîrșit oare? Și... care au biruit?

Îi tremura inima.

www.dacoromanica.ro

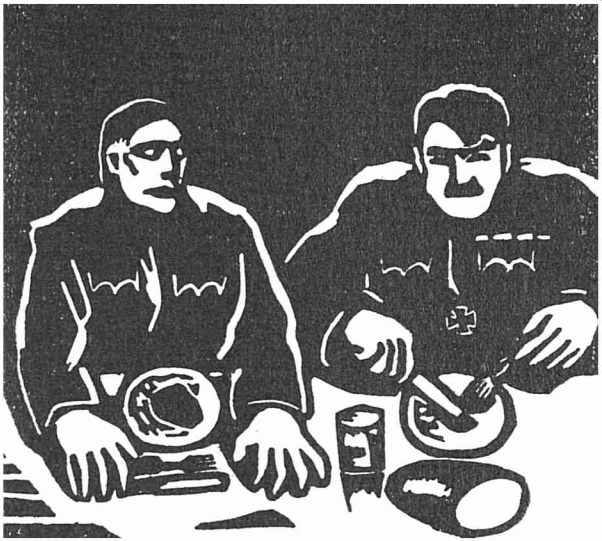

12.

Intr'o casă de cîmp din dosul frontului, se improvizase o popotă unde ofiţerii veniau pe rînd de pe linie, mîncau la repezeală şi se întorceau în tranşee.

David se aşezase la o masă, alături de un căpitan necunoscut. Mîncau amîndoi fără să schimbe o vorbă. Dar David nu se putu stăpâni pînă nu întrebă, cu ochii mari, aprinşi:

www.dacoromanica.ro

— Unde s'au luptat?

— La flancuri, camarade... I-am respins sîngeros.

David tresări. Totuş mai întrebă:

— D-ta ai fost în foc?

— Fireşte... Batalionul meu a susţinut presiunea cea mai mare... Grea luptă, dragul meu. Pînă la baionetă... Am avut şi noi pierderi serioase, dar duşmanul a fost zdrobit de tot. Numai de bietul Oprişor îmi pare rău...

David se repezi ca un nebun la căpitan:

— Emil Eprişor e în batalionul d-tale?... Ce-i cu el?... Ce-a făcut?

— A căzut în mîna inamicului împreună cu două plutoane. Era flancgardă. A fost înconjurat brusc şi n'a avut încotro, a trebuit să se predea... Mare pierdere, spun drept. Mai bine pierdeam o companie întreagă decît să-l fi pierdut pe dînsul. Ofiţer excelent, veşnic vesel, îndrăzneţ, inteligent... Păcat de el!

Căpitanul plecă îndată cu şapca pe ceafă, cu o ţigară de foi între dinţi, bombănind mulţumit şi sătul.

David rămase zăpăcit. Păţania lui Oprişor îl puse pe gînduri. Uite omul cu no-

www.dacoromanica.ro

roc. Aici e regretat, dincolo trebuie să fie felicitat. Ce nu face soarta cînd vrea!... Il invidia parc'ar fi cîştigat la loterie.

Tocmai cînd se sculă să plece, intră un locotenent care, recunoscîndu-l, îl apostrofă:

— Ştii?... Candale a murit.

— Nu se poate!

— A murit. Un glonte i-a găurit fruntea. Moarte instantanee. Dar s'a luptat admirabil. Imbărbăta soldaţii, glumia, n'avea astîmpăr, în sfîrşit superb... Tot regimentul îl regretă. Şi mai cu seamă ofiţerii care îşi reproşează pentrucă îl bănuiseră că nu va lupta împotriva romînilor. Ce vrei? Probabil că tot aşa eşti bănuit şi d-ta. Situaţia d-voastă e foarte delicată, evident, o înţelegem cu toţii, de aceea şi bănuelile sunt oarecum îndreptăţite, nu?

David ieşi repede fără să răspundă ceva. Era furios şi revoltat, şi mergînd pe şosea, înspre poziţia lui, dădea din mîini şi bombănia ca un apucat.

Nedreptatea soartei îl scosese din fire.

www.dacoromanica.ro

— Va să zică Oprișor vrea și e hotărît să lupte, dar scapă teafăr și e privit bine aici, precum va fi bine primit dincolo. In schimb Candale, care și-ar fi tăiat mai bine mîna decît să tragă un singur foc, moare de glontele frățesc... Bine, dar nedreptatea aceasta e îngrozitoare. E înspăimîntătoare! Atunci ce mă fac eu?... Ce mi-e scris mie?

www.dacoromanica.ro

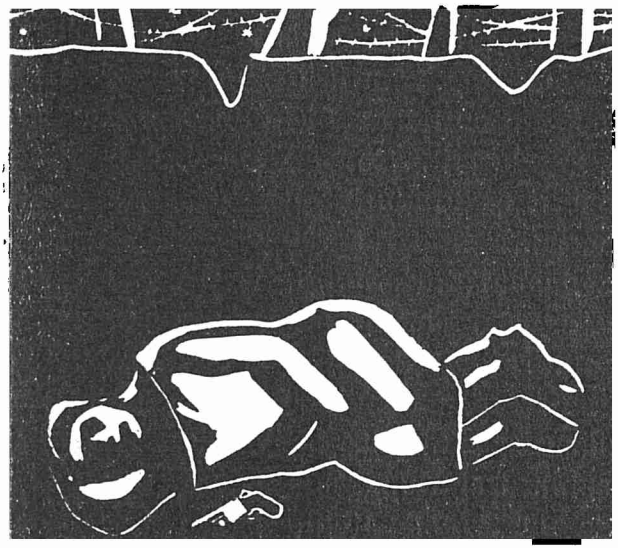

13.

Soldaţii săpau mereu la tranşee, le mai dregeau, le înfrumuseţau. Reţeaua de sîrmă ghimpată, în licărirea albă a cîtorva stele, părea uneori o panglică de flori de ghiaţă. Cîte-o împuşcătură, ca un hămăit de cîine răguşit, se auzia ici-colo, iar în răstimpuri se înălţau în văzduh rachete orbitoare care se spărgeau deasupra satului din vale, îl luminau

www.dacoromanica.ro

vreo două minute şi apoi pieriau lăsînd în urmă un întunerec des ca zăbranicul.

David s'a trîntit jos, înfăşurat într'o foaie de cort, şi-a pus sub cap o raniţă şi a adormit. Ce să-şi mai chinuiască creierii cu gînduri cînd soarta e atît de vicleană? Ii părea rău că s'a frămîntat de geaba atîtea nopţi şi zile. De-acuma nu se mai sinchisia. Ce-o fi, să se întîmple!

Se trezi în bubuit de tunuri. Intunerecul nu se limpezise încă. Se uită la ceas: deabia trei după miezul nopţii.

— De vreme aţi mai început-o, arde-v'ar focul! mormăi dînsul întinzîndu-şi lenea în oase.

Ascultă un răstimp vîjîiturile obuzelor. Cunoştea prea bine glasul tunurilor şi înţelese îndată că ceeace se petrece acuma nu-l priveşte. Se măsurau artileriile. Incet, încet somnul îl birui iar.

Cînd se trezi a doua oară trozniau şi puştile. Rar, nesigur, parcă şi ele deabia s'ar fi deşteptat din somn. Era ziuă, dar soarele nu se vedea din nişte nouri negri furioşi ce se frămîntau şi ameninţau. In creştetul cerului vînăt însă

www.dacoromanica.ro

cîteva raze luminoase prevesteau o zi de toamnă frumoasă.

— Ce-i atîta somn pe mine? se întrebă David cotorosindu-se repede din culcuş şi ridicîndu-se ca să vază ce se petrece prin prejur.

Se simţia acuma uşurat şi dornic de muncă. De cînd nu mai simţise el liniştea aceasta rece, hotărîtă, biruitoare! Singur se mira şi se bucura. Parcă somnul i-ar fi luat cu mîna toate îngrijorările şi şovăirile.

— Să-ţi faci datoria, asta-i — îşi zise cu un zîmbet amar. Numai datoria îţi dă liniştea şi puterea sufletească ce-ţi trebuesc în vieaţă.

I se ivi în minte repede întrebarea „care datorie?“, dar avu puterea s'o înlăture. „Orice datorie e sfîntă“, mormăi dînsul. In suflet i se sbătea o încleştare dureroasă, era mişcat şi în ochi avea lacrimi. Işi înnăbuşi inima scrîşnind:

— Soarta e afurisită. Soarta e crîncenă. Dar ce poţi face împotriva soartei?

Stătea în dosul mitralierei, în picioare, într'o groapă, aşa încît jumătate corpul

www.dacoromanica.ro

îi rămînea afară. Se uită înainte spre sat, pe coasta pleşuvă. La marginea satului, în vale, descoperi deodată o linie lungă de puncte mişcătoare.

— Romînii! bîlbîi dînsul şi inima îi bătea să-i spargă pieptul.

Servanţii mitralierei din faţa lui se uitau la dînsul nerăbdători, îngrijoraţi, aşteptînd ordinul. El însă rămase nemişcat, cu ochii pironiţi la linia ceea care începu curînd să se apropie, legănîndu-se, strîngîndu-se şi lărgindu-se ca o armonică. In aceeaşi clipă din tranşee porni o răpăială speriată. Puştile trozniau grăbite, iar sgomotul lor se îmbina într'o chelălăială asurzitoare.

Linia venia mereu mai aproape, cu băgare de seamă, cu popasuri, cu sărituri. Era acum numai la vreo şapte sute de metri.

David privia mereu, fascinat: i-a văzut bine cu binoclul. Aveau uniforme verzui, ca şi ale lor, şi pe gulere nişte semne verzi închise. Erau mărunţi, sprinteni, uscaţi la faţă, osoşi, harnici, şi ochii lor luciau atît de tare încît i se părea că lucirea ajunge pînă la dînsul şi-l arde ca

www.dacoromanica.ro

o înţepătură de ac. Deosebi şi un ofiţer cu o barbă mare stufoasă, cafenie închisă, care tremura şi se răsfira spre umere cînd alerga. Gloanţe subţiri, tăioase, bîzîiau împrejurul lui tot mai des, parcă l'ar fi căutat tocmai pe el.

— Ar fi mai bine — se gîndi David fără să-şi poată deslipi ochii dela şirul de soldaţi de pe coastă.

Deodată văzu o mişcare uşoară, ca şi cînd nişte alergători îşi fac vînt, şi auzi lămurit un glas ascuţit răcnind:

— Inainte, băeţi!

Mai văzu cum sar toţi în picioare, fripţi parcă, şi cum pornesc încoace. Deslusi chiar zăngănitul armelor şi al bidoanelor. In clipa următoare însă privirea lui se întoarse la servanţii mitralierei. Ochii disperaţi ai oamenilor lui îl spăimîntară. Se simţi întocmai ca şi cînd l'ar fi prins cu mîna într'un buzunar străin. Deschise gura parc'ar fi voit să se apere, dar buzele lui rostiră maşinal, ca şi altă dată în momentele de primejdie:

— *Langsam!*

Şi mitraliera începu să latre brusc, ca un cîine slobozit din lanţ. Valul ce se ri-

www.dacoromanica.ro

dicase, se trînti iarăș la pămînt. Cîțiva se rostogoliră înapoi svîrcolindu-se sau încremeniți. Lui David i se păru că aude gemete și înjurături. Mașina urla mereu, neobosită, răgușită doar puțin, setoasă de sînge. Niciodată parcă nu făcuse un sgomot atîta de înfricoșător. Lui cel puțin îi spinteca inima sgomotul pe care altădată aproape nici nu-l lua în seamă. Gloanțele țiuiau, izbeau pămîntul furioase, sfîrăiau ca o vijelie printre cei din vale.

— *Langsam!* repetă David cu sufletul zdrobit, cu un gest rugător.

Simția trebuința să oprească vijelia aceasta și totuș n'avea puterea să rostească nici o poruncă.

După un răstimp mitraliera își rări tăcăitul singură, ca și cînd s'ar fi obosit.

Mai trecu o vreme și cei din vale dădură iar să se scoale, să plece înainte.

Acuma însă servanții nici nu mai așteptară cuvîntul lui David, ci deschiseră repede un foc de seceră care sili pe cei porniți să se oprească.

Soarele eșise dintre nouri, se înălțase sus și privia aprins la încăerarea oame-

www.dacoromanica.ro

nilor. Văzduhul clocotia de trosnetele puştilor şi ale tunurilor.

Pe urmă trecu de amiazi. Mitraliera lătra mereu, singură ca o căţea otrăvită, iar linia ostaşilor din vale nu se mai putea apropia. Cea mai mică mişcare se sfărîma în năvala de gloanţe cari măturau toată coasta.

David stătea mereu nemişcat, cu ochii mereu înainte, cu creerul absolut gol. Nici un gînd, nici o dorinţă nu mai avea. Numai ochii nu-i puteà lua dela şirul cela verzui de oameni cari se svîrcoleau nerăbdători, chinuiţi. Nu mai ştia ce se petrece nici în dreapta nici în stînga; nici nu se mai putea gîndi la asemenea lucruri. Ii erau dragi gloanţele ce veneau din vale şi-i şuerau la urechi, cari nu voiau să-l atingă, cari parcă-i vorbeau, plîngeau, îl dojeneau.

— Parcă pe mine mă caută, parc'ar şti că şi eu sunt... — îşi zise David de cîteva ori fără a-şi sfîrşi gîndul.

Il cuprinse dorinţa mare de-a fi izbit de un glonte din vale. Işi închipuia că lovitura aceea va fi mîngăerea sufletului

www.dacoromanica.ro

său rebegit. Gloanţele însă sîsîiau cînd furioase cînd vesele, şi nu-l atingeau.

Gura-i era uscată. Il chinuia o sete grozavă. Doria să ştie cîte ceasuri sunt, îşi dădea seama că are în buzunar un ceasornic de precizie şi totuş i se părea că n'are sau simţea o frică atît de cumplită de ceas ca şi cînd ar fi fost vorba de ceasul morţii.

— Trebue să fie vre-o patru ceasuri de cînd s'au oprit pe loc... de cînd i-a oprit asta — se gîndi dînsul adăogînd numai decît cu o disperare istovitoare: Cîte ceasuri să fie, Doamne, cîte?

Ii era cald parc'ar fi stat într'un cuptor. Hainele îl ardeau. Apoi deodată, fără să-şi dea seama, scoase scrisoarea Elvirei şi începu s'o cetească, liniştit, nepăsător de ceeace se întîmpla în jurul lui. Cetia şi zîmbia şi nu mai auzia nici hămăitul mitralierei, nici ropotul puştilor, nici bubuitul tunurilor. Se simţia acuma bine, mulţumit şi fericit.

Cine ştie cîtă vreme o mai fi trecut? David parcă era pe altă lume. Nici nu pricepu nimic cînd se pomeni brusc cu o mînă sdravănă încleştîndu-i-se după ceafă şi cînd auzi, aproape, un glas sălbatec:

www.dacoromanica.ro

— Pune mîna pe el, plutoniere!

Sări drept în picioare, vru să se svîrcolească, îi trecu prin minte ca o străfulgerare să pună mîna pe revolver, cînd zări în faţa lui pe ofiţerul cel bărbos, cu ochii însîngeraţi, fără chipiu, cu stropi mari de sudoare pe o chelie lucitoare, ţipînd răguşit, apropiindu-se în goana mare. Mitraliera amuţise. Vre-o doi servanţi zăceau cu creerii împrăştiaţi, iar ochitorul stătea cu mîinile în sus, cu faţa îngrozită, în vreme ce un soldat mărunt şi negricios îi lua armele.

— S'a sfîrşit... Bine că s'a sfîrşit! se gîndi David strîngînd cu înfrigurare în palma stîngă scrisoarea Elvirei. Se vede că ne-au înconjurat prin flanc... Ce-mi pasă? Bine că se sfîrşeşte.

David se uită la ofiţerul cu barbă, lung, duios. Ar fi vrut să zică o vorbă, dar simţea că nu mai are glas. Se minună cînd totuş îşi auzi vocea:

— Datoria...

Dar în clipa aceea ofiţerul bărbos întinsese revolverul asupra lui David şi i-l descărcă în piept, răcnind:

— Pune mîna pe el, plutoniere!

www.dacoromanica.ro

David simţi o lovitură în coaste şi apoi îndată o arsură ascuţită. Se clătină pe picioare. După ceafă încleştarea mîinii încetă şi el căzu pe ţeava fierbinte a mitralierei, îmbrăţişînd-o ca pe o ibovnică. Nu-l durea însă nimic. Capul îi atîrna greu alături. Pe buze îi mai plutia zîmbetul obosit cu care întîmpinase pe ofiţerul cu barbă. Pleoapele îi erau ca plumbul şi totuş nu le putea închide. Işi dădea seama că moare şi se bucura. Deacuma s'a sfîrşit orice datorie, s'a sfîrşit tot. Simţia uşurarea cea mare şi ar fi vrut numai să mai aibă puterea să strige cu glas tare că s'a isprăvit datoria. Se sforţă să se ridice şi nu putu. Din gît însă îi izbucni un gemăt surd:

— Frate... Romîn...

Plutonierul îi auzi vorbele şi se întoarse sălbatec:

— Ne omorîşi cinci ceasuri cu mitraliera şi acuma mai zice că eşti frate?... Grijania şi anafura ta de cîine!

Cu patul puştii, cu amîndouă mîinile, îl trăzni peste cap. Osul pîrîi, ţeasta se turti, iar creerii amestecaţi cu sînge se scurseră pe ţeava maşinii.

www.dacoromanica.ro

In şanţurile dimprejur încăerarea era în toi. Se sfîşia om pe om, sîngele ţîşnia din răni pătimaşe, iar loviturile cădeau vajnice, ucigătoare.

Indată amuţi şi ultima mitralieră, vînătorii din vale năvăliră ca vijelia, trecură prin sîrmele ghimpate, se repeziră în tranşee, strigînd năpraznic de răsunară toate văile:

— Urraaa!

Cîţiva soldaţi se năpustiră la mitralieră, descleştară trupul lui David şi-l aruncară laoparte ca o sdreanţă netrebnică. Mitraliera fu dusă înapoi aşa cum era, cu ţeava mînjită de creerii însîngeraţi, şi cei ce o duceau, aveau o fericire mare în ochi, glumeau şi chiuiau în mijlocul vuetului ce nu se mai potolia.

Cadavrul se rostogolise şi rămăsese cu faţa în sus, cu mîinile răşchirate, ca un răstignit. Figura sdrobită parcă mai avea un zîmbet amar, iar ochii holbaţi priveau spre cer miraţi, întrebători şi totuş mulţumiţi. In mîna stîngă scrisoarea mototolită era muiată de sînge.

Lupta trecu înainte. David Pop era singur. Pămîntul scormonit de ghiulele

www.dacoromanica.ro

parcă se potrivia să-i facă culcuș bun, iar soarele milos îl săruta pe ochii mari minunați, pe obrajii însîngerați, pe gura strîmbă, pe toată fața scofîlcită. Și zîmbetul mortului răspundea și acuma parcă mai umilit, mai necăjit:

— Frate... Romîn...

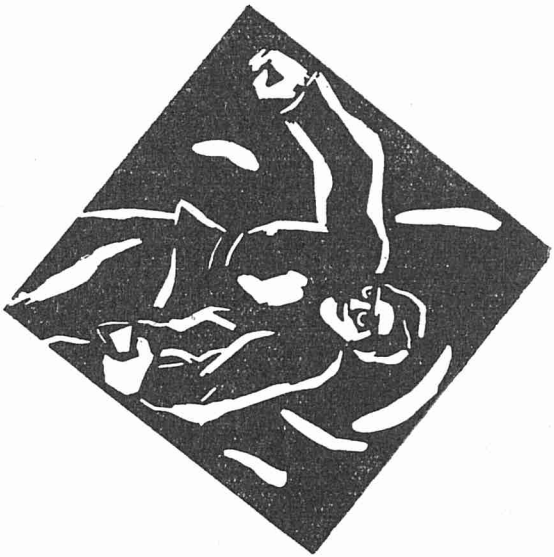

www.dacoromanica.ro

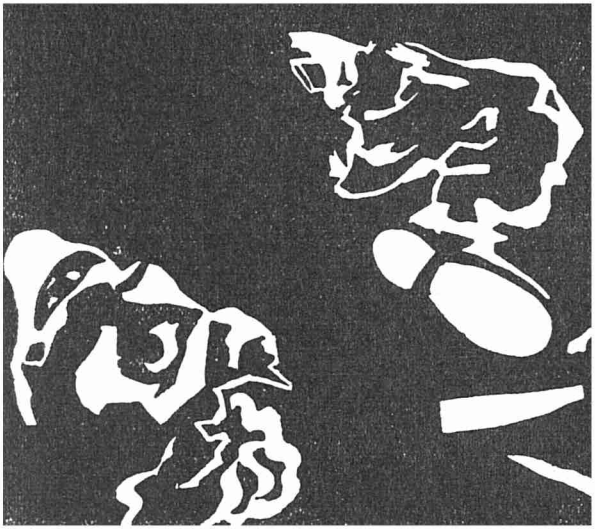

FAPT-DIVERS

Două zile şi două nopţi Ion Haramu nu s'a clintit din colţul vagonului. Ghemuit pe raniţă, strîngînd puşca în braţe, stă îngîndurat şi posomorît cu capul în pămînt. Numai rareori îşi ridică ochii, în care s'a înfipt o spaimă cruntă de ceva necunoscut şi îngrozitor, şi se uită împrejur nedumerit. Suflă greu, ca un dobitoc beteag, în creieri îi vueşte un gînd chinuitor şi necontenit bolboroseşte:

— Am să mor în bătălie... Am să mor... Mor...

www.dacoromanica.ro

Buzele-i sunt crîmpoţite şi gîtul uscat, iar pe tîmple i s'au brăzdat pîrîiaşe de sudori pe cari oricît le şterge nu seacă.

Dar trenul nesfîrşit uruie într'una şi roţile grele scîrţăie asurzitor. Locomotivele pufnesc ca nişte balauri şi scuipă nouri năpraznici de fum care se vălmăşesc şi se împrăştie în văzduhuri. Şi în duduitul maşinilor se amestecă jalnic chiotele şi cîntecele ostaşilor trudiţi, ca behăitul unei turme de oi dusă la zalhana.

Vreo patruzeci de oameni sunt îngrămădiţi într'un vagon de vite. Mai toţi se îmbulzesc la uşa deschisă parcă ar vrea să-şi ia rămas bun dela cîmpiile, satele, dealurile, pădurile ce se clatină şi se încovoaie din goana trenului. Cu şepcile împinse pe ceafă sau trase pe-o ureche, cu feţele supte şi umezite de nesomn, soldaţii totuş cîntă răguşiţi, lungind şi tremurînd vorbele. Doar cîţiva sforăie nepăsători, chirciţi printre ranitele şi armele aşezate pe lîngă pereţi.

Haramu se freacă la ochi cu pumnii. I se pare că visează un vis rău şi iarăş murmură:

— Am să mor... Am să...

www.dacoromanica.ro

Apoi cîntecele încetează. Oamenii izbucnesc în rîsete neroade, urlă, se uită unii la alţii ca şi cînd nu s'ar mai fi văzut de mult, pe urmă şi deodată tac toţi, parcă li s'ar fi stins glasul. Din celelalte vagoane se aud jelaniile tărăgănate, strigătele mulcomite de bocănitul roţilor. Tăcerea se înţeleneşte şi, în aerul îmbîcsit de năduşeală, se scoboară presimţirile stăpînite şi apasă ca nişte pietre de moară pe sufletele pornite în gura morţii. In ochii tuturor tremură o întrebare. Creierii se frămînta căutînd un răspuns pe care nu îndrăznesc să-l găsească.

Un căprar spătoş şi înalt cît un munte, cu ochii mici, sfredelitori, rămaşi în fundul capului, cu o mustaţă subţire bălaie şi cu fălcile ieşite înafară, rupe liniştea:

— Ziceţi feciori!... De ce-aţi amuţit, mă?... Inainte, înainte!

Vreo trei vlăjgani, foarte sfioşi, rîd înfundat. Vasile Fodor din Măgură, cu un cap de veveriţă, strigă piţigăiat:

— Că bine grăeşti, Boroiule... Cum taci, cum te cuprind grijile şi dorurile... Că zău aşa, măi oameni de treabă!

www.dacoromanica.ro

Şi începe brusc, cu glas subţire şi scîncit, o doină.

— Aşa, Fodore! — mormăie căprarul arătîndu-şi dinţii.

Fodor întinde gîtul şi urlă mai înfocat, iar ceilalţi, unul după altul, îi ţin hangul cu ochii pe dos.

Inserarea se strecoară pe nesimţite în vagon. Cerul s'a încenuşit şi a început să se amestece cu pămîntul aburit. Amurgul învăluie pe ostaşii cîntăreţi şi-i subţiază.

Boroiu mai ascultă o clipă doina, pe urmă se întoarce şi-şi roteşte privirea parcă ar căuta pe cineva. Zăreşte în colţ, pleoştit, pe Haramu, îl măsoară lung cu ochi stranii şi-i strigă batjocoritor:

— Tu ce clocești, Haramule?

Haramu ridică fruntea, se uită, nu pricepe şi tace.

— Eşti posomorît, ai? zice iar Boroiu apropiindu-se rînjind şi oprindu-se dinaintea lui cu mîinile încrucişate la spate.

Faţa lui Haramu e gălbejită de tot. Mustăţile rari i s'au sbîrlit speriate, ochii turburi parcă se opintesc mereu să iasă din orbite, nasul i s'a subţiat şi i s'a lungit, iar cutele în jurul gurii s'au adîncit şi

www.dacoromanica.ro

s'au îmmulţit. Se uită ţintă la căprar şi izbucneşte cu glas spart şi hîrîit:

— Apoi ţie ţi-i lesne să batjocoreşti. Ţie ce-ţi pasă, ori că trăeşti, ori că te prăpădeşti!... Dar eu am copii şi moşie şi nevastă!

Simte că i se umezesc ochii. Se opreşte puţin, înghite în sec ş'apoi urmează:

— Şi-mi rămîn copii pe drumuri... Şi nevasta rămîne...

Nu isprăveşte, ca şi cînd i-ar fi frică. Îşi aruncă privirea la Boroiu, cercetător. Mai bîlbîie ceva neînţeles şi tace. Capul îi cade pe piept. Incepe să geamă. Un soldat, care tocmai căuta să-şi şteargă somnul din ochi, se uită morocănos la Haramu, înjură, se întoarce pe cealaltă parte şi adoarme repede bombănind.

Boroiu a rămas cam uluit. A avut o tresărire, i s'au încleştat pumnii, fără să vrea. Dar îndată s'a potolit şi zice:

— Taci, bre, nu te teme... Nu mori...

— Am să mor, Boroiule! răspunde Haramu apăsat. Simt eu bine c'am să mor.

— Eu nu mor! murmură căprarul încruntat. N'am să mor!... De ce să mor?

www.dacoromanica.ro

Se așează și el lîngă Haramu, își scoate șapca și se scarpină în cap. Celălalt îl privește cu coada ochiului, necăjit și nu mai deschide gura. Amîndoi tac, duși pe gînduri.

Sunt dintr'un sat, de pe valea Someșului și se dușmănesc de vre-o șase ani, de cînd Haramu s'a însurat cu Ileana, fata Paraschivei și a lui Grigore Bulbuc. De atunci Boroiu nu are hodină, dar nici Haramu și nici Ileana.

Boroiului i-a fost dragă Ileana și Ilenii i-a plăcut Boroiu. Impreună erau la horă și nedespărțiți în zile de sărbătoare, iar în zilele de lucru făceau ce făceau și mereu se întîlniau.

Dar a venit vremea de a trebuit să plece la oștire.

Ileana a plîns, l'a petrecut pînă 'n hotare și i-a făgăduit și s'a jurat că-l va aștepta. Mai bine moartă decît să nu-l aștepte și să se mărite cu altul.

Și Boroiu a plecat liniștit în Bosnia și deacolo i-a scris carte Ilenii, iar Ileana i-a răspuns bucuroasă și cartea ei era scrisă cu cerneală roșă și pătată cu lacrimi fierbinți.

www.dacoromanica.ro

După un an Boroiu a venit acasă, de Crăciun, o săptămînă. Era mîndru, şi avea două stele albe pe guler: îl făcuse căprar. Era fecior dezgheţat Boroiu, isteţ, săritor, muncitor. Tot satul s'a mirat de el şi l'a copleşit cu întrebările şi l'a ascultat cu gura căscată cum vorbia în limba bosniecilor şi cum povestia de cîte-a dres şi a păţit. Şi Ileana se lipia de el ca o pasăre înfricoşată şi-l privia rugătoare. Boroiu însă n'a băgat de seamă tremurările fetei, ori, de le-a simţit, nu le-a înţeles. Şi nici nu a îndrăznit nimeni să-i spună şi să-i deschidă ochii că Ion, feciorul lui Alexe Haramu, cel putred de bogat, se ţine scai de Ileana şi vrea s'o ia de nevastă în ruptul capului.

Apoi Boroiu s'a dus iar în Bosnia şi n'a mai venit pînă peste doi ani şi nici cărţi n'a mai primit dela Ileana. Şi atunci a găsit pe Ileana măritată cu Ion Haramu şi cu un copil în braţe.

Cînd a văzut-o Boroiu aşa, într'o dimineaţă, pe uliţa cea mare, a scuipat-o în obraz. A înţeles însă, din ochii ei plînşi, că nu-i ea de vină.

www.dacoromanica.ro

Şi, încetul cu încetul, a aflat pe urmă tot. A aflat dela oameni că Ileana s'a împotrivit cît a putut, că l'a purtat cu vorba pe Haramu un an de zile, că în sfîrşit a simţit-o tatăl său cu vicleşug şi a început s'o bată şi a bătut-o pînă a înmuiat-o. Baba Firoana, moaşa satului, i-a povestit că Ileana într'un plîns o duce cu Haramu şi i-a mai povestit cum o snopea tatăl său şi cum îi striga: „Iţi trebuie Boroiu, hai?... Pe Boroiu-l aştepţi?... Na, blestemată! Na, rapandulă!... Vrei calicie, vrei sărăcie, ai?..." Şi zice că mereu ţipă, să audă tot satul: „Ori te duci după Ionică, ori îţi sucesc gîtul!"... Lui Ionică i-a dat bătrînul Haramu şaptesprezece locuri, o tablă mare de pădure, trei perechi de boi ungureşti, nu ştiu cîţi cai, două vaci şvaiţere şi o turmă întreagă de oi, şi casă de piatră în sat şi alte două case la cîmp.

Totuş Boroiu nu i-a făcut lui Haramu nici o imputare. Simţia că, dacă ar vorbi despre Ileana cu dînsul, nu s'ar putea stăpîni şi l'ar omorî. Boroiu avea un pumn cît un maiu, iar Haramu era slab şi jigărit ca o mîrţoagă nemîncată.

www.dacoromanica.ro

Vorbiau cînd se nimeria. Haramu se simția vinovat și mereu căuta să-l îmblînzească. Odată i-a îmbiat pe sora-sa de nevastă și i-a spus că-i dă șase locuri, și o casă și o pereche de boi. Boroiu însă l-a privit drept în ochi și i-a răspuns tare, ca să-l audă bine oamenii din cîrciumă:

— Eu nu mă mai însor, Ioane... Rămîn holtei cît oiu trăi!

Haramu a priceput și a tăcut.

Așa a trecut vremea. Așa au trecut șase ani.

Cînd a venit porunca împăratului să pornească bărbații la război, tot satul s'a bocit, numai Boroiu s'a bucurat. De moarte nu-i era frică, iar de ce lăsa acasă nu-i părea rău. Era singur cuc, cu inima deșartă și fără nici o nădejde.

In ajunul plecării însă s'a pomenit cu Ileana.

— M'ai iertat? a întrebat femeea cu ochii plini de lacrămi.

— Te-am iertat — a răspuns Boroiu, cu capul în piept.

Ileana ar fi vrut să mai vorbească și n'a îndrăznit. A stat o vreme ștergîndu-și palmele pe șolduri, mișcînd gîtul și așteptînd

www.dacoromanica.ro

un cuvînt de îmbărbătare. S'a întors spre uşă şi deabia atunci i-a venit graiul.

— Iartă-l şi pe dînsul — a zis cu glas moale. Ai grije de el şi ocroteşte-l şi nu lăsa să-mi rămîie copiii fără tată.

Boroiu a văzut-o, pe sub sprîncene, cum tremura de ruşine şi într'un tîrziu i-a spus aspru:

— O fi cum o vrea Dumnezeu, Ileano!

S'au despărţit fără să-şi dea mîna şi fără să se privească. Şi totuşi în sufletul lui Boroiu s'a strecurat o rază de nădejde. Se sfia să-şi mărturisească gîndul ce-i încolţise în minte. Căuta să-l alunge şi se prindea mereu mîngîindu-l. Simţia că i-e şi mai dragă Ileana, deşi a făcut trei copii cu Haramu. I-e dragă. Şi simţia acuma că se bucură cînd vede pe Haramu svîrcolindu-se cu gînduri de moarte.

Acuma Haramu geme într'una şi îl aude cum bîigue:

— Am să mor... Am să...

Boroiu răsuflă adînc, îşi sgîlţăe scurt mustaţa şi şopteşte:

— De moarte să nu-ţi fie frică, Ionică!... Moare cui i-e scris să moară!

www.dacoromanica.ro

— Eu am să mor, Boroiule! gîfîie Haramu stins.

Căprarul îşi înnăbuşe o părere de bine, se ruşinează şi tace. Ascultă o bucată de vreme cum chiue Moise Tripa, la uşă, cu picioarele spînzurate afară, foarte răguşit, cum rîd ceilalţi şi tropăe din bocanci, cum troznesc roţile neîncetat ca un şir de ciocane mici pe o nicovală uriaşă. Dar îndată aude glasul lui Haramu:

— Barem să ştim unde ne duce, Boroiule?

— Unde vrea împăratul — zice căprarul şi adaugă, mai tîrziu: Tu să te ţii după mine, Ionică, auzi?

— Aud, aud...

— Că de mine nu se agaţă moartea.

Haramu întoarce brusc capul spre Boroiu, căutînd să-i vază faţa. Nu se vede nimic. Dar respiraţia i-o simte, grea, liniştită, şi ceva ce-i aleargă prin suflet, îi răscoleşte inima, îi furnică prin sînge şi-l încremeneşte. I se pare că o mînă aspră nevăzută i se înfige în gît şi-l strînge fără cruţare. I-e frică de omul acesta care nu se teme de moarte. Îşi aduce aminte de Ileana, de copii, de Boroiul de altădată.

www.dacoromanica.ro

— Are suflet bun Boroiu... Dacă n'a zis el nimic atunci!... Acu-s altele... Acu Doamne fereşte!

S'a înnoptat deabinelea.

In uşa vagonului nu mai sunt decît vre-o trei-patru întîrziaţi. Cîntecele au contenit. Soldaţii s'au trîntit pe jos şi vorbesc încet, parcă le-ar fi teamă să nu turbure odihna cuiva. Printre şoapte se amestecă oftări prelungite şi, dintr'un vagon îndepărtat, străbate o melodie tristă, stingheră întreruptă de sgomotul roţilor şi al locomotivelor. Stîlpii de telegraf însemnează grăbiţi cîte-o dungă neagră pe crîmpeiul de cer vînăt închis ce priveşte blînd, cu ochi de stele tremurate, la ostaşii îngînduraţi.

Suspinele şi gemetele umplu toate vagoanele. O groază ascunsă a pus stăpînire pe sutele de oameni ce merg unde-i duce o maşină neroadă. Toţi ar vrea să doarmă, să uite ceeace este şi să viseze ceeace ar dori să fie. Şi somnul nu vine.

Sute de oameni, rupţi de osteneală, stau cu ochii mari, holbaţi, scrutînd întunerecul, vrînd să pătrundă o taină de nepătruns. Şi în sute de priviri înfiorate

www.dacoromanica.ro

care se încrucișează, se ciocnesc și se îmbrățișează, se sbate aceeași presimțire dureroasă.

Un ostaș începe să se svîrcolească, sare deodată drept în picioare și se repede, țipînd de groază, spre ușa vagonului. Ceilalți îl opresc speriați și-l mulcomesc.

— Opriți-l, mă, că sare din tren!

— Nu-l lăsați, feciori!

Se face un sgomot ca și cînd intră dihorul într'un coteț cu găini. Toți se înghesue spre cel îngrozit, îl mîngîie cu vorbe potolite. Trece un dram bun de vreme pînă ce se așterne iar tăcerea, mai apăsătoare, mai chinuitoare.

Haramu mormăe o rugăciune și se necăjește că nu și-o aduce aminte. O rugăciune pe care o spunea în fiecare seară, în copilărie, și dela care acuma nădăjduește îmbărbătare și izbăvire. Din cînd în cînd întoarce capul îngrijorat, spre Boroiu care pufnește rar alături. Simte că Boroiu e liniștit și aceasta îl neliniștește. Se gîndește din ce în ce mai mult la Ileana, gîndindu-se la Boroiu, și se învinovățește. Îi vine să ceară iertare lui Boroiu și chiar

www.dacoromanica.ro

deschide gura să vorbească, dar se răsgîndește. Mai bine să rămînă toate cum sunt.

Și căprarul se simte atît de bine, parcă s'ar duce la bîlciu sau la șezătoare.

In spre miezul nopții soldații adorm frînți de gîndurile negre. Și prin somn oftează des și numai rareori rîd sau se vaită.

Trenul urue întruna. Locomotivele sforăe obosite. Pămîntul aleargă pe lîngă vagoane. Cerul zîmbește ca o mamă iertătoare.

Apoi, undeva, mașinile se opresc scîrțiind sfîșietor. Toate vagoanele dorm, numai locomotivele slobod puhoae de aburi pe nările de oțel. E o liniște grea ca și cînd lumea întreagă ar fi încremenit sub povara întunerecului.

Deodată un țipăt răgușit de goarnă spintecă tăcerea. Un murmur uluit răspunde din vagoanele deșteptate, prin care trece ca un fior.

— Muscalii!... Muscalii!

Un plutonier strigă aspru în fiecare ușă:

www.dacoromanica.ro

— Cinci minute!... Alarma!... Cinci minute!

Sgomotul în vagoane se aţîţă: zăngănit de arme ciocnite, pîrîit de raniţe aruncate în spinare, înjurături repetate printre dinţi, gemăte zadarnice. Un ofiţer gros, mustăcios, gîfîie supărat printre şine, zdrăngănîndu-şi sabia:

— Trompet! Boule! Nu se sună în apropierea duşmanului!

Un pîlc de ofiţeri somnoroşi, zgribuliţi, îşi pocnesc oasele pe peronul gării care, cu cele două geamuri luminoase, priveşte nepăsătoare, tăcută în noapte, parcă nici n'ar vrea să vază ce se petrece. Porunci grăbite se desprind din sgomotul turbure, şi comenzi scurte, tăioase.

Pe urmă un nou semnal de trîmbiţă sgudue somnul nopţii, în ciuda ofiţerului gros care-şi astupă urechile înjurînd. Pe urmă un tropot prelung ca şi cînd s'ar încinge o horă uriaşă. Şi repede compăniile îşi încheie rîndurile în faţa vagoanelor goale, ca nişte guri lacome din care pufneşte un miros greu de om.

— Intrăm în horă, Ionică... Intrăm! şopteşte Boroiu ca să nu-l audă ofiţerul care

www.dacoromanica.ro

se plimbă nervos prin faţa plutonierului, tremurîndu-şi sabia şi căscînd des.

Haramu tresare. N'a înţeles vorbele lui Boroiu, dar simte că i-e frig. Un vîntişor slab, umed, începe să bată. Pornesc pe-o ulicioară strîmtă, noroioasă.

— Se vede c'a plouat pe-aici — se gîndeşte Haramu. Pe la noi era cald cînd am plecat...

Cel din spate îl calcă mereu pe bocanci. Haramu se supără. Cine-o fi? Nu-l vede. Boroiu e lîngă dînsul. Ii aude paşii apăsaţi, grei. Ii cunoaşte.

I se pare că trec printr'un sat. Nişte cîini hămăe cînd mai departe, cînd mai aproape. Un ochiu de lumină galbenă, sfioasă, pîlpîe o clipă şi adoarme iute. „E un sat... Da, da... Un sat".

Au mai mers puţin şi pe urmă s'au oprit.

— Acu ce mai aşteptăm? zice Haramu îngrijorat. De ce nu ne ducem la bătaie? De ce?

Nu răspunde nimeni. Toţi se trîntesc în şanţurile şoselei. Pe drum rămîn doar piramidele de arme şi ofiţerii cari par nişte stafii urîte. In zare, pe cer, se fră-

www.dacoromanica.ro

mîntă nouri bolbocaţi, negri, ameninţători. Stelele acuma plîng înfricoşate şi împuţinate. Şoseaua albeşte în beznă parc'ar fi de argint vechiu. Se aude cîntecul harnic al unui cocoş, apoi mai multe pe rînd, răguşite, subţiri, furioase, ca un concert. Un greer spăimîntat ţîrîe scurt şi des. Frunze uscate zurue împrăştiate de vînt.

Haramu şade cu faţa 'n sus nemişcat, cu ochii la cerul mohorît, prăpădit de gînduri. Un miros de pămînt jilav îi gîdilă nările şi-i aminteşte de-acasă. Şi deodată parcă nu mai vede cerul acesta străin şi nu mai aude sgomotele acestea străine. Parcă e în Prislop. Pe uliţa cea mare căscioarele sărace se pitulează ruşinoase după gardurile dărăpănate de nuiele. Numai casa lui de piatră se înalţă trufaşă cu acoperişul de tinichea roşie. Intră în ogradă mulţumit. Viţele rumegă leneşe şi-l privesc lung. Sluga somnoroasă scoate apă; cumpăna fîntînii scîrţîe. In tindă găseşte pe Ileana, plînsă, cu băieţaşul cel mic în braţe, pe vatră. Focul dudue şi flacările fîlfîie şi răspîndesc o căldură moleşitoare. In patul răscolit, desveliţi,

www.dacoromanica.ro

dorm copii amîndoi, şi Toderaş rîde prin somn...

Haramu se cutremură înfrigurat, îşi trece mîna peste ochi şi oftează adînc.

— S'a isprăvit... Am să mor — se gîndeşte dînsul îndată cuprins de frică. In suflet simte un gol mare, atît de mare parcă cineva i-ar fi smuls, pe nesimţite, toate măruntaele. Şi de jur-împrejur se întinde şi stăpîneşte acelaş gol nesfîrşit, ca şi cînd toată lumea s'ar fi sfîrîmat şi-ar fi rămas el singur, înfricoşat şi îndurerat.

Sublocotenentul, un sas lung, roşcovan, cu glasul lung, adună plutonul într'un pîlc. Vorbeşte stricat romîneşte. Vrea să fie energic dar vocea îi tremură.

— Inamicul e aproape, feciori!... In curînd primim botezul de sînge... Fiţi bărbaţi! Romînu-i viteaz... Fiţi romîni!

Soldaţii ascultă tăcuţi, cu gura căscată, parcă n'ar pricepe. Şi sublocotenentul vorbeşte mereu. Impăratul... romîni... muscali... duşmani...

Pe urmă vine în goana calului un ofiţer. Spune ceva colonelului cu glas foarte tare, ca şi cînd ar fi speriat, în nemţeşte. Oamenii nu pricep. Ofiţerul strigă mereu,

www.dacoromanica.ro

întoarce calul și se face nevăzut. Comenzi răsună grăbite. Toți oamenii își fac cruce deodată, ca de porunceală. Pe urmă picioarele pornesc și șoseaua parcă se clatină sub bubuitul pașilor.

Drumul cotește cînd încoace, cînd încolo, urcă povîrnișuri, trece prin cîteva sate. Prundișul e proaspăt și scîrțăie sub tălpile bătute cu cuie. Ostașii merg tăcuți, parcă s'ar duce la îmmormîntare. Numai ofițerii mormăe uneori: „Curaj, copii!" Dar și glasul lor sună a pustiu și se stinge fără ecou.

Haramu își tîrăște picioarele și privește în toate părțile căutînd ceva, nici el nu știe ce? S'a făcut ziuă. Soarele însă nu se arată: norii ceia dela răsărit îl țin încătușat. Haramu simte într'una golul în suflet. Fruntea îi arde. Fața-i e ca varul și pe buze îi joacă un zîmbet.

— Pe-aici au cules bucatele — zice dînsul către un soldat care deasemenea cercetează miriștile și porumbiștile.

— Alți oameni, altă țară, alte obiceiuri — răspunde acela clătinînd gînditor din cap.

www.dacoromanica.ro

— Ehe, ce bucate frumoase mai aveam pe la noi!... Acu o să le strîngă ciorile!

Haramu rîde amar. Ostaşul rîde şi iar dă din cap.

Deodată Fodor, cine ştie cum, iese din rînduri şi începe să joace bărbuncul, chiuind ca un nebun. Toată compania izbucneşte într'o veselie sgomotoasă, iar Haramu îl îndeamnă înviorat brusc:

— Nu te lăsa, Fodoree!

Merg mereu, merg mereu. Soarele a rămas în urmă. Tălpile ustură fripte. Cine mai ştie de cîte ceasuri merg mereu?

Şoseaua taie o vale largă ca o groapă uriaşă. Compăniile se opresc puţin şi se dau la oparte să facă loc unui şir lung de căruţe încărcate cu lăzi albe, grele, cu semne roşii. Vizitii şed nepăsători, cu luleaua în gură. Un ofiţer călare se învîrteşte într'una pe lîngă căruţe, înjurînd în gura mare şi ameninţînd cu o cravaşă ruptă.

— Munițiile! şopteşte Boroiu şi în ochi are o sticlire de veselie ciudată.

Tocmai cînd trece convoiul se aude un mormăit îndepărtat, prelungit, înăbuşit.

www.dacoromanica.ro

O tăcere adîncă urmează. Numai scîrţîitul roţilor neunse turbură căldura mocnită. Toţi ochii se ridică întrebători, cercetători, spre răsărit.

— O ploua! suflă Haramu într'un tîrziu.

— Tunurile! răspunde Boroiu cu aceeaşi veselie stranie în privire.

Haramu se uită la el neîncrezător. Rîde şi-i desvălue dinţii ca un cîine supărat. Glasul îi tremură:

— De-acu începe... Bine că începe!

Acuma coloana urcă un povîrniş. Mormăitul tunurilor slăbeşte. Gîfîitul ostaşilor se înteţeşte. Urcă mereu, urcă mereu.

Pe creasta dealului însă parcă s'ar fi deschis deodată o fereastră: bubuiturile cutremură văzduhul. Oamenii se închină fără să vrea şi-şi feresc capul.

In faţă se desfăşoară o vale lină, largă, nesfîrşită. Departe, departe, în fund, albăstreşte un şir dinţat de coline. Valea toată parcă e o hartă uriaşă întinsă pe o masă uriaşă. Intr'un verde spălăcit şerpuesc drumuri albe. Ici-colo pete vinete de păduri şi de tufişuri. Apoi fîşii mari de semănături galbene. Şi, resfirate la întîm-

www.dacoromanica.ro

plare, vreo cîte-va sate cu casele încremenite de frica tunurilor ce nu mai contenesc. Departe, în stînga, arde un sat și fumul se înalță pînă în cer. Drept înainte alt sat e învăluit într'o mare de fum, cenușiu-gălbui din care se ridică uneori vîrtejuri negre, atunci cînd bufnește în grămada de ruine cîte un obuz rătăcit. Mai departe, foarte departe, arde cîmpia. Fumul se tăvălește pe pămînt și se clatină ca un beţiv plecat la plimbare.

Compăniile cotesc la dreapta pe-un drum îngust, împrejmuit de plopi deși. Și merg mereu...

Iar trec printr'un sat. Pe uliță stau înșirate vreo douăzeci de căruțe pline de paie. Pe brațul vizitiilor e crucea roșie. Pe turnul bisericii fîlfîie un steag mare alb cu crucea roșie. Un doctor foarte tînăr ține mîna la cozoroc și zîmbește vesel, aruncînd din cînd în cînd vorba: „Gata!“ Boroiu nu se poate opri să nu lămurească pe Haramu, privindu-l drept în ochi parc'ar vrea să-i împlînte un cuțit în inimă:

— Astea-s pentru răniți... Știi, dacă ești pe moarte, aici te aduce să mori.

www.dacoromanica.ro

— Am să mor — bîlbăe Haramu încet, întinzînd gîtul ca o raţă bolnavă. Pe mine nu mai trebuie să mă aducă aici. Ce să mă mai aducă?

— Ce tot îmi baţi capul, păcătosule, cu moartea? izbucneşte căprarul cu răutate. Ce tot trăncăneşti?... Şi dacă mori adică ce mare pagubă-i? Mori, bine. Eşti mort. Are cine să te îngroape!

Haramu ridică ochii sfios la Boroiu şi se înfioară. In faţa căprarului e ceva ce-l înlemneşte. Ar vrea să se despartă de dînsul şi nu poate. Şi în creieri îi fulgeră:

— Boroiu îmi vrea moartea!

Dar nu zice nimic. Işi tîrăşte picioarele grele-plumb, oftează şi se mîngîie curînd: „Cum o da Dumnezeu sfîntul! Fie voia lui!“

Bubuiturile sunt tot mai furioase şi se apropie. In dosul unui dîmb turtit se zăresc tunurile, mici ca nişte jucării, iar oamenii, învîrtindu-se pe lîngă ele, ca nişte cărăbuşi.

Cînd le vede Haramu, se bucură copilăreşte şi nu-şi mai ia ochii dela ele. Troznetele răguşite, aspre, îi farmecă urechile.

www.dacoromanica.ro

Il cuprinde o încredere oarbă, nemărginită și începe să strige vesel:

— Uite tunurile!... Tunurile noastre! Tunurile noastre!

Apucă pe Boroiu de mîneca tunicii și-l sgîlțîe cu mîndrie:

— Uite tunurile noastre!

In clipa aceea un vîjîit înfricoșător trece prin văzduh. Un șrapnel se sparge undeva, la spatele trupei, cu o flacără orbitoare. Un nour alb, cît o căpiță de fîn, răsare, se umflă, rămîne cîteva minute atîrnat în aer, ș'apoi se destramă și se pierde. Boroiu răspunde rînjind:

— Ne-au zărit muscalii și dau în noi cu tunul.

— Da' noi n'avem tunuri? face Haramu triumfător. Avem!... Uite-le! I le arată cu mîna, rîde și urmează: Nu știu cum, Boroiule, dar parcă-s de fier! Nu-mi mai pasă de nimic... Acu să mă trăznească un glonț și nici n'aș crîcni... Adică ce? O vieață are omul. Așa-i, măi Boroiule? Rîde sgomotos și începe să bată talpa, ca la paradă, numărînd tare: Stîng! Drept! Stîng!

www.dacoromanica.ro

Căprarul îl privește nedumerit, își șterge sudoarea pe gît și tace.

Pe drum vine, cu pașii tîrîți, un tunar rănit. Se așează pe marginea șanțului pînă trece coloana. Capul i-e îmbrobodit în sdrențe murdare, muiate de sînge. O dungă lată, roșie-negricioasă se scurge pe tunica cenușie dela guler pînă jos. Are în ochi o lucire apăsătoare și murmură îngrozit din cînd în cînd:

— Prăpăd mare... prăpăd mare!

Haramu aude vorbele și simte cum, deodată cu ele, îi sboară din suflet bruma de încredere. Merge înainte cu ceilalți și parcă nici nu-și mai dă seama ce face? Vede mereu pe tunarul însîngerat și nu-l mai slăbește deloc gîndul morții.

Se pomenește într'o porumbiște, alergînd, cu pușca în mînă. „Cum am ajuns aici? Ce caut aici?“ Boroiu merge înainte. „De ce mi-o fi vrînd Boroiu moartea!“ Ostașii sunt răsfirați care încotro, gîfăie greu și calcă în picioare porumbul. Sublocotenentul pășește sprinten, taie în dreapta și 'n stînga tulenii uscați, parcă și-ar încerca ascuțișul săbiei, se uită deseori înapoi și șoptește cîte ceva. Tunurile

www.dacoromanica.ro

mormăe mai departe. Din stînga pîrîe focuri de puşcă. O frunză veştedă îl loveşte peste faţă şi aceasta deodată îl face iar să se gîndească acasă. Işi aduce aminte că otava din luncă i-a rămas cosită dar neadunată. Să nu fi dat vreo ploaie să i-o prăpădească. „E muncă de şapte bărbaţi. Şi ce otavă! Mătase, nu altceva! Las' că are grije Ileana... Dar trebuie să ia femei la otavă... Da, da, femei. Bărbaţii au plecat toţi... Mulţi au plecat, cine ştie cîţi s'or întoarce?... Azi e Vineri? Da, da, Vineri. Zi de post. Poţi să posteşti aici, Doamne fereşte? Ce post? Mănînci ce apuci..." Ii vine în minte că n'a luat nimic în gură de ieri dimineaţă şi că i-e foame. Scoate o plăcintă, adusă de-acasă, făcută de Ileana şi înghite repede bucăţi mari. Poate că mănîncă pentru cea din urmă oară? De unde ştii? „In răsboiu acu trăeşti, acu eşti mort... Ehe! Doamne fereşte!"

Porumbiştea nu se mai isprăveşte. Răzoare, şanţuri şi mereu porumb.

— Unde-s muscalii? îşi zice Haramu încet şi întrebarea începe să-l chinuiască. „Unde-s? Unde-s?" In faţă nu se vede

www.dacoromanica.ro

decît spatele lui Boroiu, cu raniţa şi cu bidonul care zăngăne necurmat, şi vîrful şepcii. Ii mai trece o clipă prin cap că Boroiu îi vrea moartea, dar îndată se gîndeşte iar: „Unde-s muscalii?“ Şi se înfurie parcă i-ar fi tras cineva o palmă. „Auzi, răsboiu fără muscali!... Ruşine!“

Apoi se trezeşte lungit cu burta la pămînt, lîngă căprar. E marginea porumbiştei. Sublocotenentul se uită cu binoclul. Deodată, în faţă, se porneşte un ropot de focuri de puşcă, şi ofiţerul ţipă foarte ascuţit:

— Foc! Foc! Foc!

In stînga, din porumbişte, ţîşneşte un lanţ de ostaşi şi aleargă înainte ca o armonică. Lîngă el Boroiu ocheşte şi trage. Arma pocneşte ca un tun. Haramu se miră cum poate pocni aşa tare? Ar vrea să tragă şi el, dar nu vede nimic.

— Unde-s muscalii? întreabă dînsul necăjit.

— Eşti orb? Nu-i vezi? mormăe Boroiu ochind din nou.

Haramu se uită zadarnic. Trage într'o doară, fiindcă simte o nevoie chinuitoare să facă ceva. Şi pe urmă trage mereu cu

www.dacoromanica.ro

toate că nu vede nici urmă de dușman, și e nespus de mulțumit.

Dar sublocotenentul răcnește speriat „înainteee“, sare și pornește ca săgeata. Toți se reped după ofițer.

Un sbîrnîit scurt trece peste capul lui Haramu în vreme ce gonește înainte. „Glonțul!“ se gîndește dînsul trăgînd cu ochiul cînd în dreapta, cînd în stînga. Și după cîțiva pași iarăș parcă i-ar zîzîi un bondar pe lîngă ureche.

— Se ține glonțul de mine!... Se ține!

Cînd se vede lungit jos, răsuflă ușurat și începe să tragă ca un nebun. S'a nimerit tocmai între sublocotenent și Boroiu. Toți ochesc, trag, și muscalii nu se zăresc. Ofițerului îi curge nădușeala pe obraji. Haramu aude deslușit cum întreabă pe Boroiu:

— A căzut vreunul de-ai mei?

Și cum răspunde Boroiu, gros ca de după un zid:

— Nu m'am uitat înapoi...

Și numaidecît iar urletul sublocotenentului și iar înainte. Gloanțele bîzîie mai ascuțit. Haramu le simte țiuind într'una, dar nu se mai gîndește la ele. Ii trece me-

www.dacoromanica.ro

reu prin minte: „Unde-s muscalii?“ Fugind îi loveşte urechea un ţipăt sfîşietor. Un soldat, şi pare că tocmai Fodor din Măgură, se svîrcoleşte pe arătura proaspătă ca un cîine cu spinarea ruptă. „L'a omorît“, se sperie Haramu. La dreapta lui, Trifon Mocanu înjură din răsputeri şi merge şchiopătînd, iar după cîteva clipe cade grămadă gemînd şi sîsîind. Gloanţele însă vuesc neîncetat, tot mai furioase, mai dese, ca nişte năpîrci turbate. Lui Haramu i se pare că fuge de cînd lumea şi că n'o să se mai sfîrşească goana niciodată. Picioarele îi sunt amorţite, nu le mai simte. Il cuprinde ameţeala. Cînd îşi vine în fire e într'un şanţ, cu puşca la ochi, şi aude glasul sublocotenentului:

— Zece sute copii!... Ze-ce-su-te!

Şi pe toată linia soldaţii, trecîndu-şi unul altuia, din ce în ce mai slab:

— Zece sute... zece sute!

Tocmai în faţa lui, numai la vre-o cîţiva paşi, pocneşte pămîntul şi se ridică un nouraş de colb gălbui cît o căciulă.

— Se ţine de mine glonţul — îşi zice Haramu, dar nu mai are vreme să se gîn-

www.dacoromanica.ro

dească la glonte, căci îi vine iar în minte: „Unde-s muscalii?“

Mai înaintează de vre-o două ori. Gloanţele bîzăie ca un roiu de viespi înrăiţi. Mereu răsună vaiete, înjurături, ţipete, mereu cad ostaşi, gem şi se svîrcolesc. Puştile troznesc neîncetat cînd mai rar, cînd mai grăbit. Bubuitul tunurilor însă a slăbit, numai uneori se sparge în văzduh cîte-un şrapnel trufaş... Şi Haramu veşnic se întreabă: „Unde-s?“ Şi i-e necaz.

— Nu mai putem merge înainte — aude acuma pe Boroiu. Au căzut mai mulţi de jumătate...

— Sapele! Sapele! zoreşte sublocotenentul. Nu toţi deodată!... Pe rînd!... Pe rînd!...

Dar pînă să-şi desfacă sapa, vede că unii se tîrîe înainte spre un răzor ce desparte două mirişti arse. Se tîrăşte şi el cu mare băgare de seamă şi se ascunde binişor în şanţ. Pe urmă totuş scoate capul să caute pe muscali. Departe, la marginea unei porumbişti tivite cu pomi, zăreşte vîrfuri de şepci.

www.dacoromanica.ro

— Muscalii, Boroiule! izbucneşte dînsul oftînd parcă i s'ar fi luat de pe suflet o piatră de moară. Uite duşmanul!... Uite!... Uite!.... (E fericit ca un copil).

— Bine, bine — mormăe Boroiu ochind cu luare aminte. Trage, Haramule, că ne prăpădim!

Haramu începe să tragă şi, după fiecare împuşcătură, se aşează mai bine în şanţ. Simte o plăcere mare că a descoperit pe muscali. A scăpat parcă de-o grije mare. Acuma s'a mai înviorat. Are chiar chef de vorbă, dar Boroiu e furios şi înjură şi se sbuciumă. Haramu trage, face socoteli şi planuri şi nu mai vrea să moară.

— Adică de ce să mor tocmai eu? Las' să moară alţii care n'au la ce să se întoarcă acasă. Nu mor pentrucă nu vreau să mor!... Nu mor!

Simte totuş că frica îi stăpâneşte inima şi că n'o poate goni, oricît îşi zice: „Nu mi-e frică!“ Sublocotenentul, alături, porneşte să geamă. „L'a lovit“, se gîndeşte Haramu, văzîndu-l cum îi cade capul în ţărînă şi că are o pată mare de sînge pe umărul stîng. „I-a sdrobit umărul, sără-

www.dacoromanica.ro

cuțul!... Vezi, cine n'are noroc... Să fii cu stea în frunte și nu te iartă glonțul!" Apoi deodată își aduce iar aminte de otava din luncă și-l apucă o grije dureroasă să nu fi dat o ploaie să i-o fi stricat... „S'o ia dracul de otavă... Ia uite ce-mi frămîntă capul!" Incearcă să se gîndească la altceva, dar nu poate și începe să socotească cîte care de otavă o să-i iasă.

— Ioane! răsună vocea lui Boroiu. Ia seama, Ioane!... Vine o companie de întărire... Auzi?... Cînd ajunge aici, sărim cu toții și înaintăm... Înțelegi?

Haramu face ochii mari. „Ce vrea Boroiu?" se gîndește dînsul bănuitor. I se pare că privirea lui Boroiu se bucură de ceva. „De ce se bucură?... Crede că am să mor?... Da, da, crede... Imi dorește moartea, de bună seamă... Și, după ce-oi muri, se întoarce acasă și-mi ia pe Ileana. Are necaz pe mine din pricina Ilenii... Oho!" Se uită cu răutate la Boroiu și strigă:

— Ileana, ai? Crezi că am să mă prăpădesc pe-aici, ai?... Nu mor, Boroiule! Nu vreau să mor!

www.dacoromanica.ro

Boroiu n'aude, căci puştile fac o gălăgie ca 'n iad. Dar rînjeşte mulţumit parc'ar înţelege gîndurile lui Haramu.

Se apropie din spate paşi grei, gîfîituri, zăngănit de arme, comenzi repezite în fugă. Haramu vrea să privească înapoi. In clipa aceea însă răsună un urlet sălbatic: „Uraaa!... Inainte!... Uraa!" Sare şi el să pornească înainte, dar n'apucă să facă nici un pas şi simte o lovitură în şoldul stîng.

— M'a ucis! murmură dînsul prăvălindu-se iar în şanţ. Mi-a rupt piciorul!

Vrea să se scoale din nou şi nu poate. Işi pipăe piciorul, ridică aripa tunicii şi degetele i se umplu de sînge. Cureaua cu care era încins, e găurită.

— Trebue să-mi taie piciorul... Am să rămîn olog...

Ochii i se împăinjenesc. Durerea îl chinueşte din ce în ce mai tare. „Leşin... Mor..." se gîndeşte el cu frică. Incearcă să strige ajutor, dar nu poate deschide buzele. Sîngele i se scurge pe piele. Il simte cît e de fierbinte. „Ar fi bine să opresc sîngele", îi trece prin creier. Mîinile îi tremură şi nu le poate mişca. In-

www.dacoromanica.ro

cepe să zică în gînd „Tatăl nostru“ și parcă se mai liniștește.

Se așteaptă, din clipă în clipă, să leșine și se miră că încă n'a leșinat. „Am să mor... Degeaba nădăjduesc... Am să putrezesc aici, în șanț, ca un cîine fără stăpîn... Nu vine nimeni să-mi oprească sîngele!“ Își amintește de căruțele cu paie dela marginea satului... „Rămîne Boroiu cu Ileana... Rămîne!...“

Vremea trece atît de greu parcă ar fi de plumb topit. Soarele e aproape de asfințit. Tot văzduhul miroase a praf de pușcă.

Apoi Haramu, pe neașteptate, se pomenește iar cu Boroiu în șanț. Toți veniau îngroziți și se pitulau în dosul răzorului și începeau a trage cu desnădejde. Boroiu era ca un țigan la față și înjura sălbatec... Haramu vrea să-l strige și nu poate. Geme.

— Ce-i cu tine, Haramule? Ești mort?

Haramu, auzindu-l, își aduce aminte de Ileana. Închide ochii; genele-i sunt grozav de obosite. Boroiu îl pipăe mormăind:

www.dacoromanica.ro

— Unde te-a izbit, omule?... Aha!... Curge sîngele dintr'însul ca dintr'o vită!

Rănitul simte o durere sfîșietoare, apoi îndată o alinare.

— Te-am legat, Ioane — dudue glasul luĭ Boroiu. Nu-i nimic... numai de n'ar veni ei peste noi!

Haramu geme puțin și începe să șoșăe iar din buze o rugăciune, repede, băbește.

După un răstimp, cine știe cît de lung, Haramu aude șoapte speriate:

— Vin!... Vin!... Vin!...

Și în curînd vocea lui Boroiu, aspră, răgușită:

— Inapoi!... Inapoi!

Pe Haramu îl cuprinde o spaimă nebună. Vede cum ostașii se scoală din șanț și pornesc înapoi în goană. „Vin muscalii!“ se gîndește dînsul și nu mai simte nici o durere, numai frica, ce-i îngheață sîngele în vine, că rămîne singur între dușmanii cari o să-l turtească mai rău ca pe un vierme. Își adună toate puterile și țipă desnădăjduit:

— Boroiule, frate, nu mă lăsa aici!

Boroiu se oprește șovăind.

www.dacoromanica.ro

— Nu mă lăsa, frate, să mă prăpădesc în străini!... Nu mă lăsa!

Se uită lung unul la altul, Haramu, rugător, Boroiu nehotărît. Gîndul căprarului este, o clipă, să-l lase acolo, pe mîna cazacilor. Cum i-a strivit el norocul, aşa să-l strivească duşmanii acuma. Dar, văzîndu-i faţa albă ca hîrtia şi ochii scăldaţi în lacrimi, i se îmmoaie inima. Îşi aduce aminte de Ileana, cum stătea şi ea plînsă şi îndurerată, şi parcă îi aude glasul tremurat: „Ai grije de el şi ocroteşte-l!“

— Hai! — face Boroiu scurt plecîndu-se şi luîndu-l în cîrcă.

Gloanţele ţiuiau şi sfîrîiau neîntrerupt. Căprarul gîfîia din greu cu Haramu în spinare, care gemea şi se văita. Toată mirişte era plină de ostaşii ce alergau înfricoşaţi, fără ţintă, dornici numai să scape din ploaia de foc cît mai curînd.

Pe Haramu îl apucă durerea, mai nemiloasă şi mai năvalnică. Îi vine să ţipe, dar parcă i-e teamă de Boroiu. Strînge dinţii din răsputeri şi numai rareori geme scurt, înnăbuşit.

— Taci, taci că nu-i nimic — zice căprarul morocănos, păşind apăsat ca un bivol.

www.dacoromanica.ro

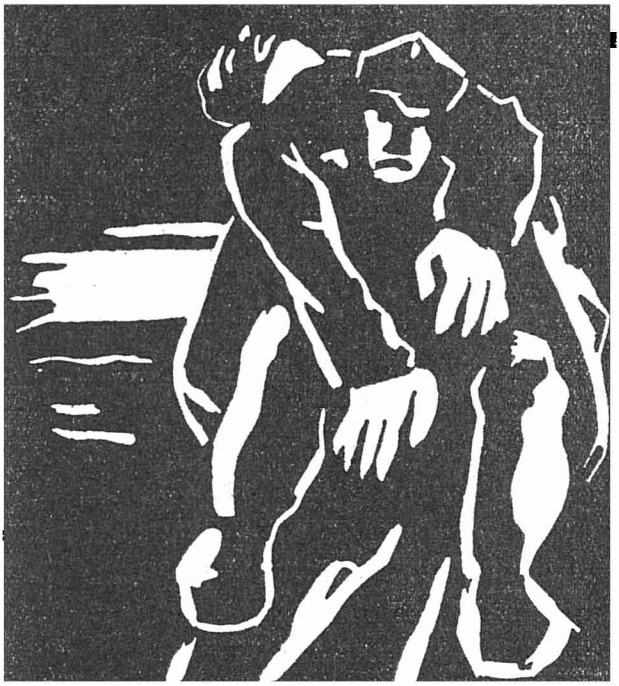

www.dacoromanica.ro

— Mor... mor — se gîndește Haramu simțind cum i se sleesc puterile. S'a isprăvit cu mine... S'a isprăvit!

Ca să-și risipească gîndurile chinuitoare, începe să vorbească, încercînd să arate veselie sau măcar nepăsare în glas:

— Vai de mine, Boroiule!... Mi-am uitat pușca 'n șanț...

— Las'o dracului de pușcă... Bine că nu te-am uitat eu pe tine! răspunde Boroiu răutăcios.

— Mi se pare că ne-au biruit muscalii? urmează Haramu.

— Mi se pare... 'S mulți... Cîtă frunză și iarbă.

— Ș'acu ce facem?

— Fugim, nu vezi? zice căprarul posomorît și, după o vreme adaugă: Da ești greu tare, Ioane... Parcă duc în spinare un sac de pămînt.

Haramu se sperie de vorbele acestea, dar totuș rîde silit și sec. Boroiu rîde și el. Rîsul lui e mulțumit și cam aspru.

— Au pierit mulți de-ai noștri — începe iar rănitul.

— Mulți. Și mai mulți o să se prăpădească de-acu înainte! Tace puțin și apoi

www.dacoromanica.ro

urmează: Mulţi de tot... Ilie Onu s'a dus. In cap l'a pocnit glonţul... Şi George al lui Bucur din Tihuţa. Şi Dolga Mihai, ştii, băieţandrul cela din Bîrgău, care se ţinea numai de drăcovenii... Toţi s'au stins!

— Dumnezeu să-i odihnească...

— Mulţi, mulţi... Pe Dumitru Hrişca l'a nimerit drept în inimă. A mai alergat o leacă ş'apoi s'a prăvălit ca un bolovan, de nici vai n'a zis... Cine să-i mai ştie pe toţi?... E plin cîmpul de ei. Şi şanţurile gem.

— Urgia lui Dumnezeu!

— Răsboiul, Ioane!... Aşa-i: sînge, moarte, durere, pacostea lumii...

— Le-auzi cum şuieră? face Haramu ascultînd gloanţele care umpleau văzduhul cu ţipetele lor. Să ştii că pe miné mă caută... Simt eu că mă caută.

— Să-ţi spun eu una şi bună, măi Ioane — bombăne Boroiu rar şi apăsat. Glonţul se ţine de cel ce se teme de dînsul. Auzi tu ce-ţi spun? Cînd ţi-o fi frică, să-ţi iei rămas bun c'ai pus-o de mămăligă!

www.dacoromanica.ro

Haramu începe să tremure. Cuvintele lui Boroiu i s'au înfipt drept în inimă. Frica îşi încleaştă ghiarele într'însul din ce în ce mai adînc. O simte cum îi pătrunde în creier, în oase, în carne, în vine. „De-acu mor... mor..." îi fulgeră prin minte. Totuş se mai sbate, încearcă să se apere. Limba i se învîrteşte repede. Şi vorbind rîde răguşit şi horcăe:

— Mie nu mi-e frică, Boroiule! Zău nu mi-e frică... Mi-a găurit piciorul? Bine. Poate că Dumnezeu a vrut înadins să mă scape din prăpădul ăsta... Ai? Căruţele cu paie... Mă duce la spital şi-mi taie piciorul... Mi-l taie? Bine. Parcă nu mai sunt ologi pe lume?... Ori cu un picior, ori cu două, numai să ştii că trăeşti!... Am nevastă, moşie, copii... Trebuie să trăesc... trebuie să...

Glasul i se taie brusc. Icneşte scurt, ca şi cînd i-ar fi trîntit cineva un pumn sdrăvăn după cap, rîde puţin, oftează lung şi amuţeşte parcă i s'ar fi retezat limba din rădăcină.

Căprarului nu-i place trăncăneala tovarăşului. Îşi aduce aminte de ce i-a făcut Haramu şi i se pare că tare-i prost de

www.dacoromanica.ro

cară în spinare pe cel ce i-a mîncat norocul. Se gîndește chiar să se descotorosească frumușel de dînsul orice ar fi. Asta o aștepta el de cînd a plecat de-acasă. Asta era nădejdea lui cea bună. Acuma de ce să se pună de-a curmezișul soartei?... Dar cînd se frămîntă astfel, dă peste ceva, se împiedecă și e aproape să se răstoarne. Se uită, vrea să înjure. Vorbele-i încremenesc în gît. La picioarele lui vede pe Marin Prîslea, un flăcău din Salva, prietenul său cel mai bun, mort-rece, chircit ca o rîmă chinuită, cu fața schimonosită, cu grumajii încercuiți într'un guler roșu de sînge închegat. Boroiu se cutremură și-și întețește mersul. Prin șira spinării îi furnică un fior.

Mai sunt doar cîțiva pași pînă la porumbiște. Un căpitan se răstește cu sabia la fugarii ce sosesc mereu și nu se mai gîndesc să se oprească, îi amenință și răcnește din răsputeri:

— Stai, tîlharule!... Jos! Jos!... La lizieră!

— Uite c'ajungem, Ioane! zice Boroiu mai senin. Aici poate c'or veni sanitarii să te ducă la căruțele cu paie...

www.dacoromanica.ro

Tace, rîde şi aşteaptă să zică ceva Haramu.

— Nu vorbeşti? urmează apoi din nou cînd vede că aşteaptă în zadar. Nu vrei să vorbeşti?... Mi se pare mie că ţi-e frică!... Ia seama, Ioane, că frica nu e bună.

Căprarul rîde foarte gros, dar iar nu primeşte nici un răspuns.

— Dacă vrei tu să taci, taci! mormăe dînsul după un dram de vreme, nepăsător. O fi leşinat păcătosul, se gîndeşte pe urmă. Hehe, mare-i frica!

Intră în porumbişte. Cîţiva ostaşi s'au întors spre duşman şi trag fără de suflet. Căpitanul strigă desperat, cu ochii eşiţi din orbite:

— Stai!... Stai!... Liziera!...

— Am ajuns, Haramule! zice Boroiu. Hai, să te dau jos.

Ii desprinde picioarele de după mijloc şi Haramu se rostogoleşte, ca un trunchiu, la pămînt şi rămîne cu faţa 'n sus, cu mîinile şi picioarele înţepenite. Pe buzele mortului se răcise un rîs dureros, iar în ochii holbaţi a rămas întipărită o dorinţă mare de a trăi, amestecată cu o frică năpraznică. In dreptul inimii, dintr'o rană

www.dacoromanica.ro

rotundă cît un zlot de argint, se scurgea leneș un firicel de sînge negricios.

— L'a izbit glonțul în spate, deaceea nu mai vorbia nimic — se gîndește Boroiu cu privirea pironită asupra cadavrului. Te-a bătut Dumnezeu, Ioane, pentrucă mi-ai sdrobit vieața cu pe-a Ilenii.

Își face cruce încet, de trei ori.

E mulțumit. Cum a dorit el, așà s'a întîmplat. De-acu Ileana iar e slobodă. Se vede bine că au fost ursiți unul altuia.

Boroiu tresare brusc. Aude glasul căpitanului, aude pocniturile puștilor și un bubuit de tun obosit, depărtat.

— Muscalii! își zice repede.

Incepe să-și dea seama că încă nu s'a sfîrșit. Intîiu muscalii, pe urmă Ileana. Și cine știe ce-o mai fi?

Se tîrăște la marginea porumbiștei. Pe cîmpul însorit vede ici-colo trupuri de soldați rămași care cum i-a trăznit moartea. In văzduh croncăne o ceată de corbi ce se rotește, se coboară uneori, se apropie de morți, se înalță iar, parcă nu s'ar sinchisi nici de oameni, nici de gloanțe. Ostașii întîrziați vin ș'acuma în fuga mere, cu fețele strîmbate de groază. Și 'n depărtare,

www.dacoromanica.ro

din cînd în cînd, linii dese de vrăjmași se leagănă, dispar, apar, se apropie.

— Ne birue muscalii — bîlbăe Boroiu și se căznește să ochească bine, să oprească puhoiul dușman. Dar mîinile îi tremură și 'n minte i se îmbulzesc neîncetat gînduri ce-i sunt dragi și de care se înspăimîntă. Acuma nu dorește gîndurile acestea. Simte bine că i-ar strecura grija în inimă și l'ar pierde. Și totuș, oricît se încearcă, nu izbutește să le gonească.

Din porumbiște aude un gemăt amar.

— Iar moare unul... Mulți mor — se gîndește dînsul.

Dar nu i-e milă. Ii pare bine că el trăește. Ce-i pasă de alții? Altora le pasă de el? El să trăiască, încolo... El trebuie să trăiască!

Și, încetul cu încetul, începe să făurească planuri. Ochește mereu, trage mereu și sufletul lui sboară pe-acasă, prin Prislop. Se face că parcă se întoarce din răsboiu. Ileana îl întîmpină în capul satului. A întinerit ori i se pare doar lui? Cum plînge, sărăcuța! Ea zice: „Ai venit?“ Și el răspunde: „Am venit“. „Bine că te-a adus Dumnezeu“. Ar vrea s'o ia

www.dacoromanica.ro

în braţe şi s'o omoare în sărutări, dar i-e ruşine, căci s'a adunat o mulţime de oameni şi toţi zîmbesc şi se bucură c'a venit. Şi popa Grozea vine şi zice: „Acu haideţi la biserică cu Ileana, c'aţi aşteptat de-ajuns!“ Cineva însă zice: „Cum să meargă Ileana cu Boroiu la biserică, doar Haramu n'a murit!“ „Cum n'a murit?“ „Aşa, bine. Uite-l pe Haramu!“ Are un picior de lemn şi 'n piept o gaură roşie. Şi Haramu vine şchiopătînd şi rîde. Şi Ileana zice: „N'ai avut grije de el, Boroiule! Nu-ţi ajute Dumnezeu sfîntul! Nu-ţi ajute! Nu-ţi ajute!“

— Astea-s nebunii! se gîndeşte Boroiu clipind furios din ochi.

In suflet însă simte cum i se face un gol şi golul acesta cum creşte biruitor, cum îl ameninţă. Şi numaidecît îl cuprinde îndoiala: „Poate că într'adevăr n'a murit Haramu?... Poate că el a gemut adineaori?“

S'ar scula şi s'ar duce să se încredinţeze, dar i-e ruşine de sine însuş. Strînge patul puştii de-i pocnesc degetele şi se dojeneşte singur:

— Suflet ticălos de muiere!

www.dacoromanica.ro

Indoiala totuş rămîne încuibată şi-l roade ca un cariu.

Pe mirişte, deabia la vreo şase sute de paşi, vede cum se ridică un lanţ de oameni, cum se apropie şi se aruncă iar la pămînt. Unul a întîrziat. E burtos şi are o barbă roşie. „Trebuie să-l omor!“ îşi zice Boroiu ducînd repede arma la ochi. Rusul se opreşte, înalţă mîinile speriat către cer ş'apoi cade cu faţa 'n jos parcă ar face o mătanie.

— L-am nimerit — murmură căprarul mulţumit, dar îndată îi vine în gînd: Şi Haramu te pomeneşti că n'a murit!

O răpăială sălbatică de gloanţe porneşte dela muscali. Toată marginea porumbiştei sîsîe înfricoşată. Boroiu aude mereu cum îi sbîrnîe viespii de oţel pe lîngă urechi ca şi cînd l'ar ameninţa.

— Se vede că m'am speriat — îşi zice dînsul gînditor şi deodată se înfurie ca un smeu: „Nu vreau! Nu vreau! Nu vreau!“ Işi încordează toate puterile, parcă s'ar împotrivi unui vrăjmaş năpraznic, şi cu o sforţare uriaşă sloboade arma. Aude lămurit răbufnitul puştii şi numaidecît un ţiuit vesel în urechea dreaptă.

www.dacoromanica.ro

— Mor... se gîndește Boroiu în vreme ce i se întunecă tot în fața ochilor. Și Haramu poate că n'a murit... Poate...

Mîna îi înțepenește pe armă, gura i se umple de sînge, iar capul îi cade într'o parte ca și cînd l'ar fi prididit oboseala.

Dușmanul se apropie mereu. Căpitanul țipă poruncitor și plîngător:

— Stai!... Foc!... Foc!... Foc!

Gloanțele vîjîie ca furtuna. Soarele asfințește mînios, însîngerînd cerul și pămîntul.

www.dacoromanica.ro

CUPRINSUL

IȚIC ȘTRUL, DEZERTOR 9

CATASTROFA 51

FAPT DIVERS 133

www.dacoromanica.ro

CARTEA ACEASTA S'A TIPĂRIT IN LUNILE IULIE-OCTOMVRIE ANUL 1932, IN ATELIERELE „CARTEA ROMÂNEASCĂ", BUCUREȘTI

www.dacoromanica.ro

LIVIU REBREANU

METROPOLE

BERLIN — ROMA — PARIS

UN VOLUM DE 250 PAGINI

EDIȚIA A DOUA (A 6A—10A MIE)

www.dacoromanica.ro

LIVIU REBREANU

CRĂIȘORUL

ROMAN

UN VOLUM DE 320 PAGINI

EDIȚIA A DOUA (A 6A—10A MIE)

www.dacoromanica.ro

LIVIU REBREANU

CIULEANDRA

ROMAN

UN VOLUM DE 300 PAGINI

EDIȚIA A TREIA (A 12A—16A MIE)

www.dacoromanica.ro

LIVIU REBREANU

PĂDUREA SPÂNZURAŢILOR

ROMAN

UN VOLUM DE 350 PAGINI

EDIŢIA A ŞASEA (A 30A—34A MIE)

www.dacoromanica.ro

2.990—932

PREȚUL LEI 75.—

www.dacoromanica.ro